

KAITSE KODU!

12. oktoober 1929

NR. 41

Hind 20 senti

SARU.

Tänases numbris:

<i>Kaanepilt:</i>	<i>Kuno Deber †: Kartulivõtt.</i>
<i>M. Morrison.</i>	<i>Pilk kaugemasse minevikku.</i>
—	<i>Punamäe operatsioonides.</i>
<i>T. H.</i>	<i>150-aastane Tampere.</i>
—	<i>Manöövritele.</i>
<i>A. P.:</i>	<i>Mõnd laskuri psühholoogiast.</i>
—	<i>Pommiatentaadid.</i>
—	<i>Toimetusele saadetud kirjandus.</i>
—	<i>Varia.</i>
—	<i>Ajaviidet ja naljaraasukest.</i>
<i>Mailo Talvio:</i>	<i>Kured (järg).</i>
—	<i>Male.</i>

TEADAANNE.

Teatame lugupeetud ostjaskonnale, et oleme oma nahavabriku „Eestimaa“ juures avanud, välismaa eriteadlase juhatusel, tehnika viimastele nõuetele vastava

KROOMNAHATÖÖSTUSE,

mistõttu kodumaa turgu täieliselt võime varustada järgmiste nahasortidega:

VASIKA KROOMNAHK (Boxcalf), must ja värviline,
LOOMA KROOMNAHK (Rindbox), must ja värviline,
SHEVRETTNAHK must ja värviline.

Proovid saadetakse välja esimese nõudmise peale.

ÜHENDATUD SAAPA- JA NAHAVABRIKUD A.-S. TALLINN.

Pealadu: S. Karja t. 18, telef. (2)14-03, (2)28-25.

V aastakäik.

12. okt. 1929.

KAITSE KOOUL!

Nr. 41.

Tellimishind: aastas 6 krooni,
poolaastas 3 krooni, veerand-
aastas 1 kroon 50 senti, kuus
50 senti.

Üksiknumber 20 senti.

Kuulutuste hinnad: $\frac{1}{2}$ lehek.
teksti ees Kr. 50, tekstis ja tagu-
mise kaane välisküljel Kr. 80,
teksti järel Kr. 40 ja kaante si-
sekülgedel Kr. 60. — Vähemad
kuulutused proportsionaalselt
odavamad.

Ilmub üks kord nädalas.

Toimetus ja talitus: Tallinnas, Kaarli tän. 8, Kaitseliidu staabis. Tel. 370. Toimetuse kõnetunnid igal äri-
päeval kella 10—12 e. l. Kaastöö arvatakse ainult siis tasu alla, kui sellele tasunõudmine peale kirjutatud. Tar-
vitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

Väljaandja: Kaitseliidu peastaap. Vastutav toimetaja: kol.-lt. J. Maide. Tegev toimetaja: L. Sõerd.

Soovitame häid paberosse

MANON-BAAR-STELLA-DIVA

„Laferme“

PILK KAUGEMASSE MINEVIKKU.

Ajaloolased on mitu korda juhtinud tähelepanu asjaolule, kuidas Soome sugu rahvaste omariikluse saamine seeläbi ebaõnnestus, et slaavlastel läks korda neist ette jõuda ja Soome tõi alguskodusse, Valdai mägestikku, põhjendada Slaavi riigi. Uue riigi rajamisel oli küll Soome sugu hõimudel ülekaal, kuid nad sulasid ja kadusid Slaavi merre, osalt Slaavi riikluse tekkimise, osalt nende massilise sigivuse tõttu. Uues riigis kaotasid Soome sugu rahvad mõju ja nägid peagi, et nad uut viisi põhjendada aidates olid ise endale hauda kaevanud. Riigi laiemisega tõmmati ka need Soome sugu rahvad põhjas ja idas, kes riigi asutamisel esitsa tema

piiridest väljaspoole olid jäänud, osalt majandusliku mõjuga, osalt sõjalise võimuga slaavlaste hulka ja nende käsi käis samuti kui seesolijail. Kogu tuhande aasta jooksul on see slaavistamisprotsess käimas ja tema saadus suurepärase. Kogu Põhja-Sarmaatia on slaavistunud ja saarekestena võib veel leida Soome sugu rahvaste kilde siit-sealt. Riik, millest loodeti Soome sugu võimu kätkit, on sellele kalmuks saanud*).

Seega on ka ajaloolased piirdunud ja mitte

*) H. Prants, Eesti vanem ajalugu. J. Luiga Eesti kirjandus.

läänud kaugemale. Nii on tänini jäänud uuri-
mata, kuidas sündis nimetatud protsess hilise-
matel aegadel ja kuidas mõjus see praegusel
maa-alal asuvate eestlaste omariikluse püü-
tesse. Kuid nimetatud väite ettetoomisega on
esile kergitatud suureviisiline sündmus, mis
saab arusaadavaks tema vaatlemisel kauguse
perspektiivist. See on raske süütegu, mille
sarnast vaevalt leidub kaugemas minevikus.
Võib-olla tunnevad säärast ülekohtu rahvaste
rändamiste läbi oma kodust äraaetud mõned
õhtu-Euroopa rahvad. Aastatuhandete eest
tehtud ülekohtuid on võimatu tagant järele
heaks teha, kuid neid tuleb pidada silmas ja
nendega arvestada, sest ajalugu armastab
korduda.

Soome sugu rahvaste slaavistamise häda-
ohtu on möödaminnes puudutatud ainult Soome-
Ugri kongressidel, kirjalistes ajaloolistes kat-
kendites siin ja seal. Põhjalikum ülevaade sel
alal puudub. Seega võrreldes on Soome vai-
muilm palju selgem ja ühise tõuvaenlase ära-
tundmine palju kindlam.

See oli sõna tõsisel mõttes talva tagumine
Soome sugu rahvaste tüvesse, mis pandi toime
Novgorodi asutamisega ja varjaagide kutsumisega.
Selle linna rajamine, kasvamise ja tõusu oli
väga iseäraline, õieti ürgviisiline. Novgorod
asus koguni metsikusse ja eraldatud kohta
Ilmeni järve ääres, kuid suutis siin tõusta
tugevaks riigiks üksi seetõttu, et tal puudusid
tugevad naabrid, kes oleksid seda kasvamist
ja tõusu takistanud ja seganud. Ümberringi
asusid rahulikud Soome sugu rahvad, kes küll
olid püsiva pikaldase iseloomuga, ja seepärast
pidid alla jääma slaavlaste aktiivsusele. Siin
seisab meie ees nähe, nagu neid ka mujal aja-
loos ette on tulnud, kus väiksem suguharu suu-
rema üle võimu võtab ja seal jäädavalt hakkab
valitsema (mandžud Hiinas).

Novgorodi vabariik (saksakeelne Neugard
— uus aed) kestis umbes kuus aastasada
(IX—XIV). Nimeliselt oli see küll vürstiriik,
tegelikult aga oli valitsusvõim veeče käes.
Veeče valis vürste ja ametnikke, painutas neid
oma tahte alla ja hoidis enda käes ikka lõpp-
otsused. Mõjukamad vürstid püüdsid mõni-
kord tähtsamate veeče liikmete ja otsuste vastu
survet avaldada, kuid seda polnud kauaks, nad
tehti peagi veeče poolt taltsaks. Isegi vür-
stide tahte vastu võeti ette sõjakäike, näit. Vol-
ga maadele ja Siberisse, kui veeče nii otsus-
tas. Novgorodi vürstide seas oli tähtsaid
mehi. 1) Jaroslav Tark (1015—1045), kes
venna Svjatopolki Kiievist minema kihutas ja
Rootsi kuninga Olafi tütreaga abielludes Skan-
dinaaviaga sidemeid uuendas, 2) Mstislav
Vahva († 1228), kes Suusdali vürste löi, hil-
jem Galiitsias valitses ja kelle sõjakäike meie
kodumaa väga hästi tunneb ja 3) Aleksander

Nevskij, kellel läks korda Neeva lahingus 1240
rootslasi ja Peipsi peal 1242. a. ordumehi lüüa.
Ka nende tegutsemisel olid veečed takistaja-
teks, kes igatsesid taga põliseid vabadusi ja kes
alati arvasid paremaks ise endale seadusi anda
ja kohut mõista. Seepärast heideti vürstid
jalamaid ametist või surmati mässudes, kui
nad enam ei meeldinud*). Nii ajasid nov-
gorodlased 1212. a. minema peapiiskopi Mitro-
fani ja valisid tema asemele ühe tähtsama ko-
daniku, kes enne seda Konstantinopolis oli pü-
hitsetud mungaks.

Vaevalt oli see sündinud, kui samaselt toi-
metati hariliku valitseva vürstiga, olgugi et sel
olid Novgorodi kasuks suured teened. Nimelt oli
ta meie maad vähe aega enne seda hoolega riis-
sunud ja suure saagi endaga kaasa viinud**).

Vürstide võimu salliti üksi niikaua, kui need
suutsid Novgorodile alla heita uusi maid ja
rahvaid. Äpardus mõni sarnane ettevõte, oli
lõpp ka vürstil endal. Vürste peeti senikaua,
kui nad suutsid olla kasulikud, nende poolt teh-
tud nurjaminekute ja kahjude eest veečed ei
vastutanud. Nii talitasid veečed, olles heas
arvamises, et kõik võim tuleb nende käest,
mida nad lõplikult kunagi käest ei anna.

Varjaagid töid Novgorodi kaupmeeste
vaimu, ettevõtlikku meelt ja meresõiduuskust.
Novgorod asutas küll vürstiriigi ja arvas, et
see võib anda rahvale rahu, head korda, jõukat
käekäiku ja kosumist võimu tarvitamisega
naabrite vastu. Kuid see oli Novgorodile üksi
tarvilik ja kasulik väliselt, et neil oleks riiklik
välismärk ehk silt, mida võidi nii püstitada kui
ka maha võtta tahte ja tujude järele. Absoluutset
võimu vürstidele ei antud.

Novgorod ei tunnud mongollaste iket ja
tatarlastele maksude maksmist ja kuigi Alek-
sander Nevskij kuldordus käis kingitustega,
siis oli see käik eestkostmiseks teiste Vene
vürstide eest. Isegi Batõi, kes oma hirmsalt
laastamiselt oli tuntud, ei pääsnud Novgorodi
alla, vaid pööras umbes 100 versta pealt ta-
gasi, nähes tee peal ees olevat läbipääsmatuid
soid ja rabasid. Kõik need kuulsad mälestused
tõstsid Novgorodi uhkust ja sünnitasid vana-
sõna, et „suure härra Novgorodi ja Jumala
vastu ei saa keegi“. Novgorod kauples juba
1000. a. ümber Lübeckiga ja saatis kaubavoo-
rid teele läbi põliste metsade Siberi taigadesse,
püüdis külvata ka ümbrusse ristiusu seemet,
kuid tegi seda ainult niipalju, kuipalju seda lei-
dis kasuliku olevat. Novgorod tahtis olla kuulus
ja uhke oma hallide müüride peale, mida keegi
piirama ei usaldanud tulla***).

Vürstid ja veečed ei annud siiski Novgoro-

*) L. H. XX 3.

**) L. H. XXV p. 5.

***) С. М. Соловьёвъ, Исторія Россіи.

dile kindlat valitsuse süsteemi, kindel ega selge polnud ka nende endi vahekord. Vürste nimetati küll maa isandateks, kuid nende kõrval oli maksvusel ka suurearvuline vanemate instituut. Viimaseid oli maakondades, küldes ja isegi linna üksikutel tänavatel. Vürstide ja vanemate valitsemisviis polnud aga sarnane Põhja-Saksa vabalinnadele ega maakondadele, vaid hoopis omapärane vanaaja ühiselukuju. Novgorodis valiti riigimehi lihtsal viisil kohut mõistma ja juhtideks sõjateele, kuid valvati teravasti ka selle järele, et nad võimu tarvitamisel ei liialdaks, seda enda kasuks ei usurpeeriks, et valitud vürstid veečet ei ignoreeriks.

Arvatakse kaunis põhjendatult, et esimese Novgorodi vürsti Rjuriku tähtsaim järeltulija Oleg kas Pihkvast või Irboskast pärit oli. See võttis ette sõjakäike lõunapoole, põhjendas Kiievi ja lõi Bütsantiaga kasulikud kaubatingimused. Tema väes pidi olema rohkesti čuude, millise nimega nimetab Nestor Soome sugu rahvaid. Viimased pidid hästi tundma Vene väe sisemist korraldust ja pole raske aru saada, et siit kaudu levis naabermaadesse nii selle kuju kui ka mõju. Nii oli Novgorodil enam kui 300 aasta jooksul võimalik olla tooniandjaks Põhja-Sarmaatia rahvaste ja riikide saamis- ja arenemisloos. Vene riikluse keskpunkti Kiievisse üleviimine ei toonud kaasa osalistki eestlaste eraldamist Novgorodist, kuni see sündis hiljem täielikult Daani-Saksa võimu tulekuga. Olgugi et vürst Igori sõjakäik Bütsantiasse kauge maa tagant Novgorodist peale hakkas, on raske tõendada, et eestlased sellest kogu pikkusel oleksid osa võtnud. Novgorod pööras küll abisaamiseks varjaagide poole, kuid need otsisid head läbisaamist eestlastega ja liivlastega, kuna viimased asusid Väinajõe suu ümbruses ja valitsesid tähtsatel kaubateedel.

Missuguseks pidada Novgorodi riiklikku kuju, võrreldes seda teiste selleaegsete valitsusviiside tüüpidega? Oli see isevalitsus või demokraatia? See oli slaavlaste omapärane ühiskondlik ettevõte, missugune võib tekkida erilaadiliselt üksikutel tõusvatel rahvastel. See ei võinud olla eeskujuks naabritele, eriti eestlastele, kes kuulusid Lääne-Euroopa kultuuri- piirkonda ja kelle iseloom oli põhjani lahku minev slaavlaste omast. Novgorodi vürstidel oli küll eesmärgiks luua tugevat keskvoimu, anda maale püsivat ja kindlat korda, kuid see ei läinud neil korda. Rahvas armastas vabadusi, mis olid talle põliselt armsad ja mida ta ei soovinud kitsendada vürstide kasuks. Sellise iseloomuga rahvas oli valmis üksi seal riiklikus elus kaasa tõmbama, kus kasu oli otsekohe kättesaadav, kus ettevõte võis tõsta

nende uhkustunnet. Novgorodlased armastasid kirju poliitilist elu, mis pidi suutma nende meeli hoida alaliselt elevel, nad eeldasid laine tamist, mõõnamist. Novgorodi minevikus leidub nii suuremoelisi kirgede plahvatusi kui ka häid iseloomu jooni, mõtteta vastuhakkamisi kui ka sisemisi kurikiuslikke mässe. Kuigi need võisid olla peitepildid, seda siiski taheti, pandi toime, võeti tõsiselt, sest novgorodlased pidasid sarnast rahutut voogamist suurimaks vabaduseks ja riigitarkuseks. Novgorodi mõju oli suur Põhja-Euroopa idaosas, eriti aga nende Soome suguharude peale, kes olid jäänud tema piiridesse. Elava kaubavahetuse tõttu pidid Läänemererahvad olema Novgorodiga sagedas kokkupuutumises. Eestile oli aga Novgorod ligemaks naabriks ja viimasest kanti siia kõik, mis seal oli tähelepanuvääriline, esikätt riikliku ehituse kuju. See eeskujul polnud aga ehitav kogu oma tervikus, temas leidis nii palju lõhkuvat ja hävitavat. Novgorodist väljakäiv vaim oli demoraliseeriv ja autoriteete eitav. See oli oma sügavaimas osas anarhistlik sapp, mis välja hoovas Novgorodist, ja selline meistrioskus ei pidanud mõjuma ka siinpool Peipsit ettevõetavatele riiklikkudele koonduspüüetele. Novgorod võis oma suure elanikkude arvuga ära seedida igasugused katsed, tema naabritele oli aga see hukatuse toojaks. Vastandina selleaegsetele Lääne-Euroopa riigikujudele võidi küll meil Novgorodi viisi arvata rahvast end kõrgema võimu allikaks, sarnasel viisil riigi juhtimiseks ja kaitsmiseks puudusid aga oskus ja võimalused. Miks sündis varjagide kutsumine Novgorodi otse üle eestlaste peade, kuna viimased olid ju varjagidele ligemal ja ei võtnud kutsumisest osa? Kui sarnased metsanurgad, nagu seda olid Belosersk ja Irboska, said vürstid, miks jäi sellest kõrvale tähtsaim mereäärne kants ja kauplemispunkt Lindanisa, mis kahtlemata tol ajal oli olemas?

Eestlastele olid vastuvõetavad küll vabadused, mitte aga vürstide eeskujul, keda võidi liig kergesti kukutada.

Novgorodi purustav ja hävitav eeskujul pidi seda kergemalt levima Eestis, et meil polnud lõunapool ligemat naabrit, kelle sisemist korda oleks võrdlemisel võidud vastu panna idapoolsele naabrile. Endises Lõuna-Liivis, Kuramaal ja Leedus olevad ühiskondlikud koondised polnud kiita. Nii leidis meil Novgorodist saadud eeskujul järeletegemist ja uskumist, kuid selle vahega, et vastuvõtmist leidsid halvemad jooned ja unustati paremad. Puudus meie esivanematel veel kriitiline võime, mida võtta vastu, mis võõrast eeskujust jätta vastu võtmata.

M. Morrison.

10 AASTAT PUNAMÄE OPERATSIOONIST.

Täpselt kümne aasta eest, 13. oktoobril 1919. a., algasid meie väed Inglise laevastiku toetusel, pärast seda, kui Eesti pind oli siia tunginud vaenlastest puhastatud, operatsiooni Krasnaja Gorka — Punamäe — kindluse vastu. Sel ajal kutsus tolle operatsiooni algatamine väerinna seljatagustes ringkondades esile kahtlevaid arvustusi, kuna sõjakäigu põhjusi ja motive avalikkuse eest mitmesugustel põhjustel varjul püüti hoida. Nüüd, kus möödunud sellest operatsioonist juba kümne aastat, anname ruumi tolle sõjakäigu väikesel juubelipäeval alljärgnevale kirjutisele, milles üksikasjaliselt valgustatakse Punamäe operatsiooni käiku.

Aseadmiral J. Pitka, Punamäe operatsiooni üldjuhataja.

1. Mis tingis Punamäe operatsiooni?

1919. aasta oktoobris, pärast seda, kui Eesti rahvusväeosad olid tõrjunud Eesti piiridest välja nii idast kui lõunastki Eestisse tunginud vaenlase, hakkasid Eesti territooriumil Põhja-Lääne armee väeosad end palaviku sarnase kiirusega reorganiseerima ja täiendama. Kuigi esialgu teadmata jäi, missugustest eesmärkidest kindral Judenitsch sealjuures oli juhitud, sai ometi selgeks peagi, et kogu selle askeldamise taga võib peituda ainult üks eesmärk — Peterburi vallutamine.

Uskudes pimedast peast oma jõudesse, Põhja-Lääne armee ajaloolise ataagi ettevalmistamise tuhinas võttis isegi Eesti vastu võrdlemisi väljakutsuva poosi, missugune kelmimine ulatus isegi nii kaugele, et päris avali-

kult väljendati ka oma eitavat seisukohta iseiseisva Eesti saatuse kohta e d a s p i d i . . . See edaspidi pidi saabuma muidugi siis, kui Peterburg ära võetud ja Vene valgekaardil võimalik oma täakisid Eesti poole pöörata.

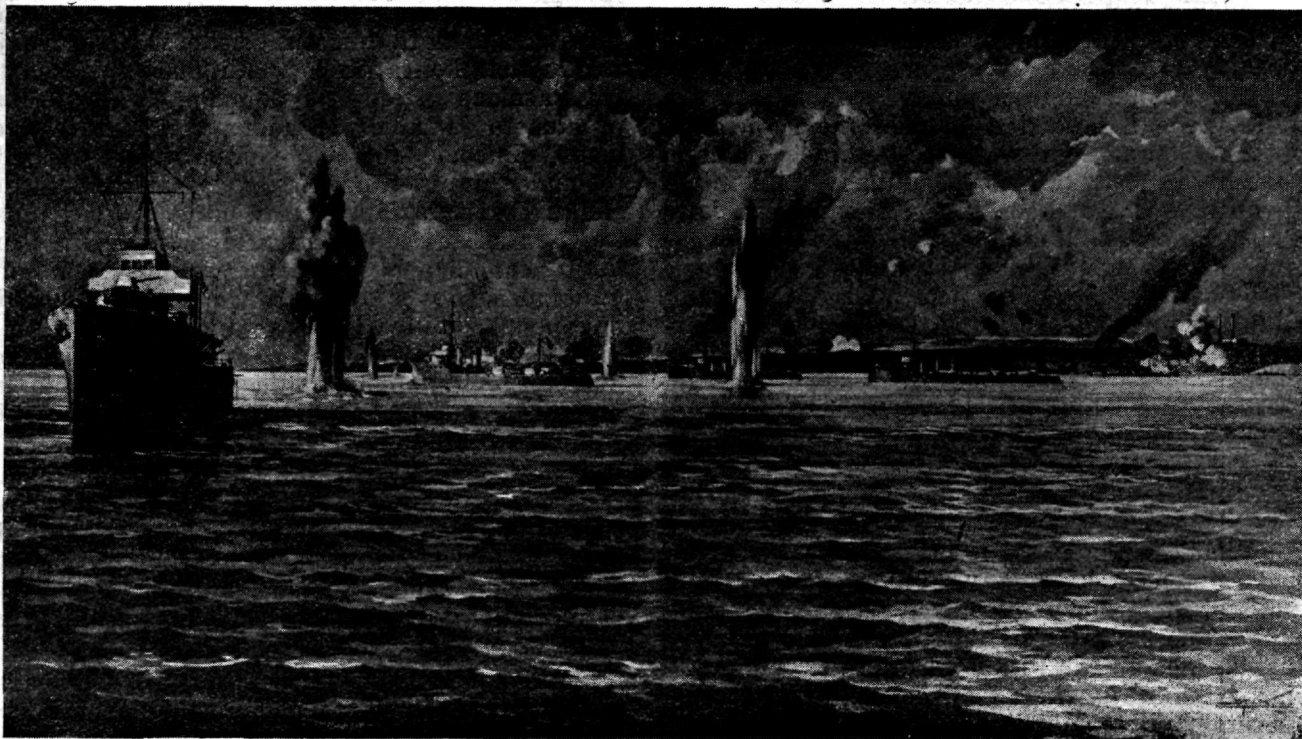
Ehkki see oli karu naha müümine enne karu tabamist, ei tähendanud sarnane hooplemine suurte löömiste tuhinat põdevatele Judenitschi vägedele mitte kui midagi. Veel enam — sealtpoolt pöörati koguni nõudmisega liitlaste vägede poole mõjutada eestlasi andma Judenitschi käsutusse 25.000 tikust koosnev väeosa patareide ja muu koosseisuga. Too nõudmine jäi muidugi hüüdjaks hääleks kõrves.

Nii tuli kindral Judenitschil Peterburi peale minna ainult oma jõududega ja teadmise, et vähemgi ebaõnn kogu Põhja-Lääne armee demoraliseeritud massina ja saatuse mängukannina võõrasse riiki laiali võib paisata. See teadmine endastmõistetavalt pidi tõstma valgete venelaste võitlusindu tubli portsjoni võrra.

Samal ajal esitas meie merejõudude juhataja aseadmiral J. Pitka vägede ülemjuhatajale kindral Laidonerile Punamäe — Krasnaja Gorka — operatsiooni kava. Selle operatsiooni eesmärk oli ilmne: haarates oma kätte võimalikult suure osa Venemaa laevastiku jõududest, võidelda Põhja-Lääne armee laevastiku tungimisele läände, kuhu tungimiseks laevastik tegi korduvaid katseid, kuid mis kõik tõrjuti tagasi Soome lahes viibiva Inglise laevastiku kaasabil.

Teine hädaoht varitses Põhja-Lääne armee Peterburi vallutamise õnnelikus operatsioonis, mille järele Vene Baltimere laevastik, monarhistliku valitsuse alla langedes, kahtlemata Tallinna alla oleks tulnud ja nõudnud selle alistumist ning muutumist endiseks Vene kubermangu-linnaks.

Kõikidel neil asjaoludel oli Punamäe vallutamise operatsiooni ilme selge ning leidis kinnitamist ka meie vägede ülemjuhataja poolt, kellele ta aseadmiral Pitka poolt ette kant. Ka admiral Covan, Inglise laevastiku juhataja Baltimerel, keda meie kavatsustest informeeriti, andis sellele mitte üksnes oma õnnistuse, vaid lubas operatsiooni teostamisele tema käsutuses olevate jõududega appi tulla.

„Halli Hobuse“ maanina pommitamine meie ja Inglise laevastiku poolt 1919. a. oktoobris.

Operatsiooni algatuse päev määrati pärast seda, kui küsimust ülemjuhataja juures meie väejuhtide poolt igakülgsest oli arutatud, 12.—13. oktoobri peale, ehkki admiral Covan viimase päeva vastu oma isikliku ebaõnne tõttu sel päeval tublisti sõdis. Väeosad, kes sellest operatsioonist pidid osa võtma, määrati kindlaks järgmiselt: Kuperjanovi partisanide pataljon, skoutide pataljon, laiaroopalise soomusrong nr. 3 dessant-kompanii ja ratsaeskadron. Kuperjanovi partisanide pataljoni juure kuulusid kaks maapatareid. Peale selle muudugi meie sõjalaevad. Operatsiooni üldjuhatajaks määrati aseadmiral Pitka ja maavägede juhatajaks kolonel Parts.

2. Kas olla või mitte olla?

See oli 12. oktoobril 1919. a., kui Punamäe operatsiooniks määratud transport-karavan Naroovat mööda mere poole hakkas liikuma. Jõudes halli ja pilvise sügisilmaga Peipia ranna miinisadamani ootas seal ees juba „Len-nuk“, kelle pardal viibisid operatsiooni mõlemad juhid — aseadmiral Pitka ja kolonel Parts.

Ehkki vägede maale toimetamine laevadelt ja praamidelt oli ühendusabinõude puudulikkuse tõttu äärmiselt raske ja suurem osa varustust tuli mööda kitsast, ligi kilomeetri pikkuses merre ulatuvat kaid lihtsalt seljas maale tassida, oli õhtuks siiski kõik maha

laaditud ja peale kosutavat und kohalikus külas võidi teisel hommikul hakata eelrinde poole liikuma. Juba teepeal oli näha verise heitluse jälgi. Kohalikud Ingeri väeosad, olnud verises tapluses oma kolde puutumatus pärast, olid pidanud kannatama ränku kaotusi vaenlaselt, kes ei pidanud mikski roojastada ja rüvetada Ingeri rahva vabadust ihkavaid koldeid. Lõp-matute kaotuste ja eneseohverduste najal tungisid Ingeri väed siiski edasi, kuna neil seisis silme ees — kas võit või hukkumine. Olla või mitte olla — see oli nende lööksõna, vabadusele või suremisele määratud rahva lipukiri. Kahju, lõpmata kahju, et see suur ind ja vabadustahe, et need suured aated ja iseseisva rahva vaba elamistahe lõppeks siiski paisati välja oma laia kodumaa piiridest. Ingeri kangelased, kes kümne aasta eest oma sini-punariistilise-kollase lipu all koos sini-must-valge lipu all võitlevate eestlastega ida vaenlase vastu võitlesid, olid sunnitud siiski lõppeks loobuma oma kodust ja isegi elust halvemal juhul.

See rahvas siiski oli kümne aasta eest peetud võitluste keerises kord juba Punamäe kindluse peremees, kuna mitmesuguste läbirääkimiste ja pikaajalise piiramise tagajärjel kindlus andis neile alla. Ent mitte kauaks. Põhja-Lääne armee tuli varsti ja võttis neilt sõjariistad käest — peale seda, kui ingerlased olid loobunud kindluse venelaste kätte andmisest vabatahtlikult. Ometi ei suutnud Vene

valged kindlust oma käes pidada, vaid taganesisid sealt varsti, andes selle uuesti punaste kätte.

Et kindlust uuesti punavägede käest ära võtta, selle eesmärgiga jõudsid meie väed 13. oktoobri lõuna paiku Sisto-Palkino küllasse, kust liiguti edasi Kernovo suunas. Siin mindi vaenlasega kokku koos Ingeri väeosadega, kuid alguses ilma nähtava tagajärjeta, sest vaenlane oli end kaevikutes sedavõrt mugavasti sisse osanud seada, et meie püssi- ja kuulipildujatuli vaenlase ridades vähematki närvitsemist esile ei kutsunud. Seisukorda tõi elevust alles patarei kohaletoomine, mis lõi vaenlase meelekindluse kõikuma ja ajas kaeviku kangelased paanilisele taganemisele mulakoobastest välja.

Ühel ajal maaväe tulleminekuga Kernovos algas oma tegevust laevastik. Suundudes kogu laevastikuga Kalischi sadamasse, tuli seal esimene kokkupõrge rannapatareiga. Kuna viimane meie laevu maruliselt tulistas ja tema ründamine kogu laevastikuga oli hädaohtlik, otsustas aseadmiral Pitka viia ainult „Lennuki“ oma isikliku juhtimise all sellele kardetavale operatsioonile. Märkinud vastase patarei täpse asukoha kindlaks juba varemalt, tormas „Lennuk“ nagu marutuul hädaohtliku patarei suunas sadamasse. Kiire operatsiooni tagajärg oli, et esimesed mürtsud langesid otsekohe patarei südamesse. Sõites edasi kogu aeg täie kiirusega riskeeriti iga minut sattuda madalikule. „Lennuki“ kiirtuli lõppeks oli ikkagi nii mõjuv, et rannapatarei peagi vaikus, pärast seda muidugi, kui kahurid olid purustatud.

Ent taganemisel sattus „Lennuk“ Punamäe ja „Halli Hobuse“ maanina patareide kiirtule alla, mis paiskasid ümberringi 12-tollilisi mürske, paisates vett fontaanidena taeva alla. Üks 12-tolliline mürsk sattus just „Lennuki“ sappa, paisates laeva oma surmatoovate kildudega ja hiigla veesambaga üle. Õnneks ei sünnitanud see mingit nimetamisväärset kahju, ehkki „Lennukit“ mürsu mõjul nagu pähkakoort tükk maad mööda laineid eemale paisati. Pihtasattumisel oleks säärane hiiglakärakas paisanud „Lennuki“ kõigea taeva alla...

3. Ikka edasi...

Samal ajal arendas jalgvägi Kernovo võitlustes jõudsat pealetungi. Tugevate pealesurumiste läbi liikuma pandud vaenlane sattus sealjuures säärasesse taganemise hoosse, et ei uskunud peatuda enne Punamäe kindlustatud piirkonda, kuhu tungimine oli meie väeosadel juba riskantne. Niimoodi jõudsid meie väed samasse Kalischi sadamasse, mille „Lennuk“ aseadmiral Pitka juhatusel äsja oli hävitanud.

Kogu selle pealetungi loo juures ei saa jätta avaldamata imestust selle väsimatuse ja vaimustuse kohta, millega hiilgasid meie sõdurid vaenlase vägede ründamisel. Täiesti ilma puhkuse ja läbi märgadena tuli meie kangelastel pimedal sügisööl võimatult halbade teeolude juures tundmatutel ja halbadel teedel ränku takistusi läbi murda ning palju kannata. Ent see ei heidutanud meie mehi põrmugi, kuna iga üksik sõdur väsimust täielikult unustades soovis üksikult vaid üht: sundida põgenemalöödud vaenlane taganema võimalikult kaugemale. Niimoodi oleks lõppeks olnud kerge Punamäe kindlustatud piirkonda läbi murda, missugune asjaolu oleks võinud mõjutada ka kindluse enda saatuse otsustamist.

Esijoonel oli siiski Kalischi sadama vallutamine toonud suuri hüvesid meie vägede asetusesisukorda. Siit kaudu võidi varustada kogu meie rinnet nii moonaga kui ka uute väeosadega, kellele maale laadimine Peipia sadamas sünnitas peaaegu ülepeaamatuid rasakusi.

Nii jõudsid varsti Kalischi sadamasse skoudid, keda tervitas sadamas kolonel Parts, soovides uutele abivägedele võitlusindu ning tutvustades neid valitseva olukorraga. Kaitseliidu Tallinna maleva pealik kolonel Pinka, skoutide pataljoni toleaeagne energiline ülem, viibis ise kahjuks tol hetkel haavatuna haigemajas, mille tõttu temal Punamäe operatsioonist osavõtmine oli võimatu.

Skoudid võtsid enda alla rinde Soome lahe veerest Randi külast alates kuni Schepelevo küalani; edasi Schepelevost kaudu Kalischi, Lendovtschina ja Mordovtschina külasid kuni Tentelevo küalani asetused Kuperjanovi partisaanide esimese grupi kaks kompaniid ja soomusrong nr. 3 meeskond, kuna üks kompanii partisaane teatavasti seisis reservis. Ustj-Ruditsjäs asus partisaanide teine grupp kahe kompanii kosseisus ja Ingeri pataljon ning nende paremalt tiivalt edasi 4. jalgväe polk. Kokku ulatus Punamäe kindlust piirav Eesti ja Ingeri väeosadest koosnev rinne 75 kilomeetrile, sellest 45 klm. soid ja rabasid.

Sellel rindel algasid siis lahingud, mis, nagu juuresolijad tõendavad, jätsid oma ägeda ja visa iseloomu tõttu varju isegi Paju lahingu, Pihkva valdamise ja Landeswehri operatsiooni. Tugeva surumise järele taganes vaenlane lõppeks üle Ustj-Ruditsjä jõekese, kuhu tõmbas enda niivõrra tasa ja tagasihoidlikult, et esialgu näis, nagu oleks ta hoopis välja löödud Ustj-Ruditsjä külast. Ometi oli see simuleerimine ja katse vedada meie partisaane hästi ärapeidetud vaenlase lõõga. Kuid partisaanid haistsid lõksu ja olid ettevaatlikud.

Tulles arvamisele, et vaenlane oma võrdlemisi kaaluvaid positsioone nii kergesti käest

ära ei anna, keelati meie sõduritele igasugune katse tungida üle jõekese teisele poole küla. Nagu hiljem selgus, oli sarnane ettevaatus enam kui tarvilik, sest vaenlane oli silla kolmest kohast kuulipilduja risttule alla võtnud, mistõttu iga vähem kui katse tungida sinna poole jõge oleks võinud lõppeda väga traagiliselt. Ent ometi oli tarvis vaenlane siiski ka sealtpoolt jõge välja lüüa! Et seda korda saata, selleks toodi kohale patareid ning alles viimase toetusel õnnestus jalgväel üle silla tungida ning ka siis löödi vaenlase väed külast välja — kuigi mitte kauaks, sest vastu ööd olid meie väed sunnitud pärast vaenlase ägedat pealetungi oma endistele positsioonidele tagasi nihkuma.

4. Punamäe heitlused.

Tammumine ühe koha peal tegi lõppeks olukorra sääraseks, et tuli hakata mõtlema lõpliku hoobi andmisele, seda enam, et vaenlane hakkas kindlustama end silmanähtavalt, tuues kohale uusi ja värskeid jõudusid abivägedeks. Ja kuni meie väeosad olid õieti juba tüdinenud ühe koha peal püsimisest, siis võeti ka käsk üldisele pealetungimisele asuda nähtava heameelega vastu. See oli 1919. a. 18. oktoobri hommikul. Ent nii ootamata kui see ka ei olnud, ennetas meie kavatsusi vastane, avades 18. oktoobri koiduga Punamäe raskeist kahureist meie eelvägede peale marulise tule. Kuna Punamäe kahurid tulistasid peamiselt Kalischi küla ja klaasivabrikut, võttis „Halli Hobuse“ maanina patareid tule alla skoutide seisukoha.

Üldiselt võib tähendada, et vaenlase tuli oli kaunis tabav. Lüties haavu meie väeosade ridadesse viis vaenlane oma pommitamise ka Kalischi sadama peale, purustades silla ja muutes sadama kasutamise seeläbi võimatuks.

Et vaenlase marulist pealetungi pisutki pidurdada, selleks astus aseadmiral Pitka välja oma laevastikuga, mille patareid löid üldisele lahingukärale varsti õige tublisti sekka. Vahepeal, laskmise väikese vaheaja tõttu, asuti kiiresti vaenlase poolt lõhutud Kalischi sadama silda parandama. Ehkki see oli seotud võrdlemisi suurte raskustega, arendati parandustöid kiiresti edasi, kuigi mitte katmaks, sest vaenlase sadama pommitamise jätkamine ei hävitanud mitte üksnes tehtud töö tagajärjed, vaid võttis ka lootuse silda randumiskõlblikuks muuta, või olgu vahest siis, kui vaenlase kahurite suud Punamäe kindluses oleksid pandud vaikima.

Niimoodi lõppes esimene päev õieti ei millegagi. Meie poolt kavatsatud pealetungi initsiatiivi oskas vaenlane seletamatul kombel ahmida oma kätte ja sellest endale profiiti lüüa oli tema esimene katse. Kuigi see ei annud soovitavaid tagajärgi, tundus ometi, et ohjad

Kolonel Parts,
[maavägede juhataja Punamäe operatsioonid.]

olid vähemalt sel päeval sattunud vaenlase pihku.

Järgmise päeva hommik tõi meile kaela eelmise päeva kahurite mürina. Erilist tähelepanu pööras vaenlane sel päeval Kalischi klaasivabrikule, mida pommitati tihedalt ja pinevusega. Suuri trumpe vaenlane selle marutulega endale siiski kätte ei mänginud.

Eellõuna paiku tõusid õhku Inglise hüdroplaanid, et hävitada vaenlase aerostaati Punamäe kohal, kus vaenlane toimetas oma kahurväe tule tabamiseks vajalisi vaatlusi. Ühel lennukil õnnestuski aerostaati vigastada, nii et see tuli tuua maha. Ühtlasi võeti Punamäe kindlus meie ja Inglise laevastiku poolt tule alla, kusjuures laskmine sündis kaks tundi ilma, et Punamägi oleks annud ühtki pauku vastuseks. Seda vaikimist kasutati toidu- ja laskemoona toomiseks Kalischi sadamasse, mis vahepeal oli jälle niivõrra korda seatud, et ta täitis hädalisemaid ülesandeid.

Vaikus kestis kuni hilja õhtuni, millal tekkis korruga seletamatul põhjusel Kalischi klaasivabrikus, milles ühtlasi asus Kuperjanovi partisanide pataljoni staap, tulekahju. Ühes sellega hakkasid langema 12-tollilised rasked mürsud vabriku pihta. Sellele vastati järgmisel hommikul meie laevastiku poolt Punamäe uuesti pommitamisega ning meie jalgväe ahelikud algasid liikumist kindluse suunas. Et nad ei võinud tungida vaenlase traataedast kaugemale, siis pööras aseadmiral Pitka admiral Covani poole palvega tõmmata tegevusse raskeid kaugelaskjaid merekahureid, missugune palve ka täideti.

Vahepeal arendasid partisanid omasoodu vaenlase traattõkete ründamisi, kusjuures Ustj-Ruditsjä küla lõplikult vallutati.

5. Viimased katsed, mis töid lõpu Punamäe operatsioonile.

Vahepeal oli Põhja-Lääne armee näidanud uskumata visadust ja edasitungimisindu. Hea varustuse ja kindla võidutahte juures ei olnud neil raske punavägede juhusliku koosseisuga ridu vähemalt esialgu segi paisata. Tungides vaenlase peale ummisjalu Vene valgekaartlased juba ise hakkasid uskuma Peterburi värvate purustamisse. Sellist hädaohtu hakkasid lõppeks taipama ka Peterburi punased peremehed ise, kuna nad panid välja viimase, et teha tõket läänest itta tungivale valgekaardi lainele. Rindele tõmmati kindlaid kommunistlikke löögiosi ja kõvendati reserve, valmistades kõike välja panema punase pealinna kaitsmiseks. Viimane õnnestus neil lõppeks siiski kergemini kui nad seda ette arvasid ja seda peamiselt kergel käel edasijõudvate valgete võidujoovastuse tõttu. Joobunud ise omaenda edust ja suurist võidulootusist, Põhja-Lääne armee sõdurid, selle asemel, et võidetud positsioone oma käes pidada, andusid löbudele ja... kättemaksule kättevõidetud maa-alade piires. Ühelt poolt see ja teiselt poolt punavägede rinde tugevnemine kutsusid varsti välja olukorra, mis tingis Põhja-Lääne armee taganemise. Sealjuures said valgekaartlased aga hakkama alatusega, mis maksis paljude ingerlaste elu: jättes rinde taganemisel vabaks lasid nad punavägesid tungida ingerlaste seljataha, missugune teguviis tol korral leidis tõsist hukkamõistmist kõikide olukorraga tuttavate ridades.

Sellest Põhja-Lääne armee tegevusest informeeris aseadmiral Pitka admiral Covanit, vägede ülemjuhatajat Laidoneri j. t.

27. oktoobril saabusid kohale 15-tollilised Inglise kahurid monitor „Ereburi“, mis oli reisisil Valgest merest koju, kuid mis admiral Covanil soovil juhiti Baltimerre.

Siit peale algas kontideni lõikav lahingmüra, mis pani õhu kümne kilomeetri ümbru-

ses värisema. Õhus tiirlevad lennukid näitasid kogu aeg laskesuunda ja nende juhistel pommitati Punamäe võimsat kindlust, nii et hakkas õudne ja jube ka kõige kindlamate närvidega inimesel. Punamäe kahurid, ehkki nad katsusid monitori seisukohta üles otsida ja tabada, olid säärase marutule tagajärjel lõppeks siiski sunnitud vaikima. Samuti lakkasid ragistamast „Halli Hobuse“ maanina kaheksatollilised kahurid, kes puistasid oma surmakülvavaid mürske kogu aeg üldise lahingkäigu sekka. Hävitada kindlust lõplikult siiski ei jõutud, kuna lõppes monitori laskemoona tagavara. Et aga kergemate kahuritega kindlusele suuremaid vigastusi sünnitada oli võimatu, tuli esialgu tahes või tahtmata asuda kogu sõjategevuses ootavale seisukohale. Jalgväeosad püsisid endistel seisukohtadel ilma tähelepanu vääriva tegevuseta ja seegi avaldus vaid vastastikusel tulevahetuses püssidest ja kuulipildujatest.

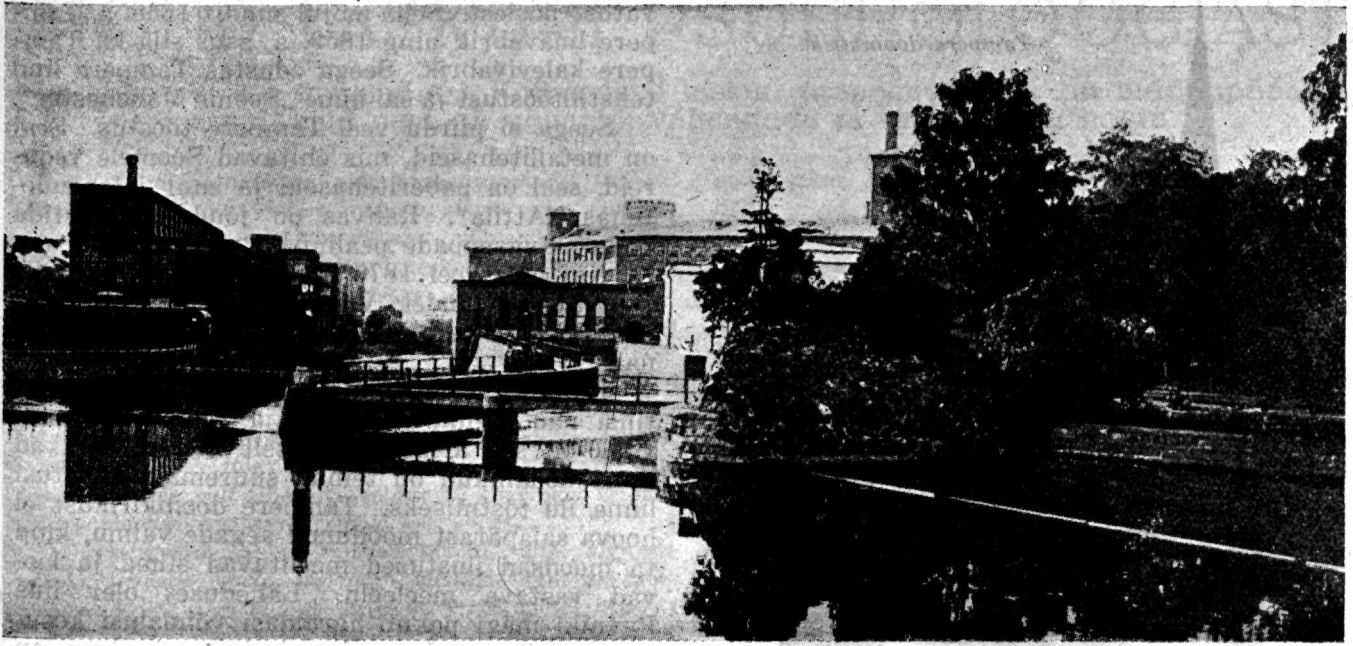
Vahepeal oli Põhja-Lääne armee laulnud oma luigelaulu Liigovo raudteejaama juures ning annud selge tunnistuse, et Peterburi operatsioon neil ikkagi ei õnnestu...

29. oktoobri õel tungisid neli vaenlase miiniristlejat meie laevastiku tegevuspiirkonda, et udu katte all meile ligineda ja meie laevad põhja ajada, mineerides ühtlasi Soome randa Punamäe ja „Halli Hobuse“ maanina ümbruses. Ent ainult üks nendest pääsis terve nahaga, kuna kolm ristlejat sattusid mõrdadesse — meie poolt pandud miinide otsa. Kahtlemata oli see ränk kaotus vaenlasele.

Tegevuse puudusel laaditi kõik meie varustus ja rikkalik sõjasaak laevadele ja rinne tõmmati tagasi. Ei olnud mõtet enam jätkata tegevust, kuna sellest poleks olnud mingit kasu.

Oli juba täieline talv, kui Narva-Jamburi vahelisel kiviteel meie väed alustasid oma tagasiminekut Narva sihis. Sadas udupehmet lund, mis mattis oma alla õudse lahingvälja ja vabadust ihkava mureliku Ingeri.

Vaade Tamperele.

150-AASTANE TAMPERE.

SOOME MANCHESTERI SUUR SÜNNIPÄEV.

Tampere linn etendas Soome vabadussõja ajal tähtsat osa. Seal seisis punaste peastaap ja see osutus nende tugevaimaks kantsiks, mille ründamine õnnestus ainult suurte ohvritega. Tolleaegne Tampere vallutamine jääb Soome vabadussõja ajalukku hiilgavaimaks tõsiasiaks, mis tugineb valgete vägede surmapõlgusele ja peadpööritlevatele julgusele.

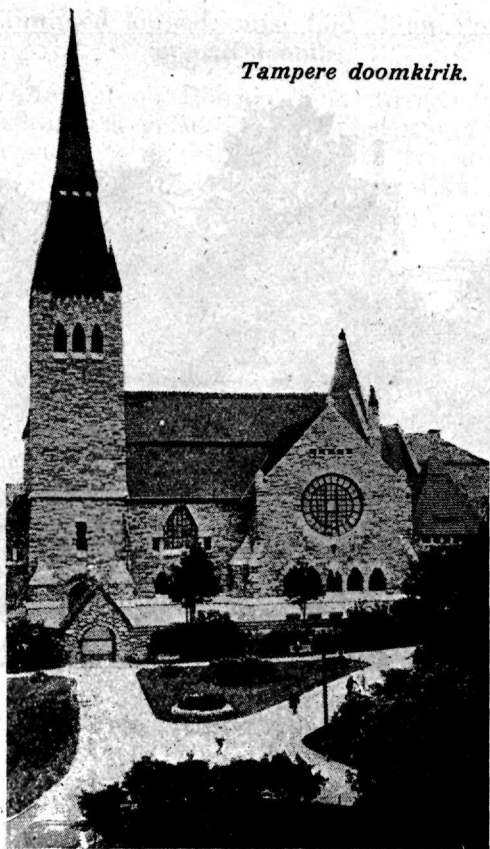
Viimasel ajal on selle linna nimi korduvalt esinenud ajalehtede veergudel, kuna tal on olnud raskeid katsetamise aegu. Aasta paari eest tekitas sõnum õudsest kino põlemisest Tampereel kogu Soomes kaastundelaine. Tule võimusesse jäi tol korral hulk linna kodanikke, kes pärit just vaesematest kihtidest. Tänavu 7. septembril (ka „Russalka“ hukkus samal päeval) tabas saatuselöökk enneolemata raskelt Tampere linna. Aurik „Kuru“ kadus ühes ligi kaheksaja reisijaga tormiste lainete rüppe. Ainult 26 päästeti, kuna ligi poolteistsada inimest sügavustes leidsid külma haua. Nädalapäevad oli linn kivistunud raskes mures, kuid siis algas elu nõudma oma osa — lein vaibus, kuigi vaid väliselt. Ametliku leina tunnusena loobuti pidustustest juubelpäeval, mil Tampere sai 150-aastaseks.

Soome esimesed linnad tekkisid rannikule, kuhu maabusid rootslaste laevad. Et Sise-Soomes siiski leidub 150-aastaseid linnu, ei ole väheste väärtusega tõsiasi! Pealegi on Tampere suutnud kujuneda Soome suurimaks tööstuslinnaks, Soome Manchester'iks, nagu teda soomlased ise on ristunud.

150 a. eest kirjutas Rootsi kuningas Gustaf III Gripsholmi lossis alla Tampere linna asutamisdokumendile. Tol ajal oli praeguse Tampere asemel üle Soome tuntud laadakoht ja mühi-seva Tammerkoske rannal jahvatasid veskid ümbruskonna vilja. Nüüd annab kosk jõudu suurtele tehastele, mis valmistavad 1 miljardi Smk. eest kaupu. Asutamisest möödus aastakümneid, kuid Tampere jäi väikeseks käsitöölise linnaks, kus kaubandus ei õitsenud, sest raudteid ei olnud ja rahvas sõitis kaupu ostma ranniku-linnadest.

Uus epöhh linna arengus algas pärast keiser Aleksander I külaskäiku, mille tagajärjel Tamperele anti vabalinna õigused 1821. a. Sellega avanes Tamperel võimalus vedada tollita sisse masinaid ja tooraineid. Tol ajal asutati praegugi edasi töötav Finlaysoni puuvillavabrik. Ümbruskond on alati olnud kuulus hea lina kas-

Tampere doomkirik.

vatuse poolest. Selle mõjul sündis 1856. a. Tampere linavabrik ning 1859. a. asus siia ka Tampere kalevivabrik. Seega edustas Tampere linn tekstiiltööstust ja sai nime „Soome Manchester“.

Seega ei piirdu veel Tampere tööstus. Seal on metallitehaseid, mis ehitavad Soomele vedureid, seal on paberitehaseid ja suur jalanõude-tehas „Attila“. Rahvas on jõudnudki ristida linna „kingseppade pealinnaks“.

Kui linn veel 1876. a. sai raudtee, oli selle suur tulevik kindel. Veeteede arendamisega kujunes see isegi sisevetes tähtsaks sadamalin-naks.

Kuid ka looduslikult pakub Tampere esteetilisi naudinguid. Uuema aja vooludele vasta-vana on see arhitektooniliselt kõitev. Rikkad linna kodanikud on teinud suuremaid annetusi linna ilu tõstmiseks. Tampere doomkirikust ei hoova salapärasest möödunud aegade vaimu, kuid ta moodsad ilustused meelitavad silma ja loo-vad vastava meeleolu. Läheduses olev ilus Pyyniki mägi pakub haruldasi võimalusi kosu-tava suvilaasunduse loomiseks, mis juba on teostatud.

Tampere sammub eduteed. Meil on põhjust väljendada oma parimaid soovet Soome Manches-terile tema suurel sünnipäeval.

T. H.

MANÖVRITELE!

Täna algab «Saue lahing».

12. ja 13. oktoobril peetakse pealinna külje all suurem taktikaline õppus, millest võtavad osa Tallinna, Harju ja Lääne malevad.

Harju ja Lääne malevad moodustavad roheline poole ühe jalaväe rügemendi koosseisus, kes, olles Paldiskis maandunud roheliste dessantvägede eelosaks, tungib peale Tallinnale Paldiski maantee suunas.

Tallinna kaitseb sinine pool, kelle koosseisu kuulub Tallinna malev. Malev moodustab ühe kõvendatud jalaväe rügemendi, kes Tallinnast välja astub laupäeval kell 17.30 ülesandega roheliste dessant-osad paisata tagasi merre.

Peategevus hargneb Saue ja Vanamõisa asunduste vahelisel maalal, mis pärast operatsiooni kannab ka „Saue lahingu“ nime.

Esimesed kokkupõrked võivad aset leida juba öösel vastu pühapäeva Hütüru jõe jõonel, mille sinised kavatsevad laupäeva õhtuks oma alla võtta (eeldusega pühapäeva hommikul pealetungi jätkata Keila suunas) ja mida loomulikult ka rohelistes püüavad vallutada, et värvavat lahti hoida pealinna peale tungimiseks.

Siniste rügemendi juhhib Tallinna pealik kol-leitn. Pinka. I pataljoni juhhib Põhja malevkonna pealik F. Uibopuu, II pataljoni — Kalevi malevkonna pealik V. Pajusson ja III — Ida malevkonna pealik J. Klaar.

Rügemendis moodustatakse veel: raskekuulipildujate ja side-jalgratturite kompaniid. Lahingusse lähevad kaasa: maleva patareid ja soomusautode rühm.

Roheliste rügemendi juhatab Har-

ju maleva pealik kapten Kristjan Saar. Tema pataljoni juhtideks on: I-sel — kapten Sepling (Keila, Nissi, Juuru ja Rapla malevkonnad), II-sel — kapten Kaljon (linna ümbruskonna ja Kloostri malevkonnad) ja III-dal — kapten Väeden (Lääne maleva mehed).

„Saue lahing“ näib kujunevat sama suurejooneliseks kodukaitsjate jõu ja oskuste demonstratsiooniks nagu oli „Keila sõda“ 1926. aastal. Huvi õppuste vastu on nii linnas kui ka maal suur ja operatsioon töötab osavõtult kujuneda laiaulatuslikumaks „Keila sõjast“.

Õppus on huvi äratanud ka hõimraha — soomlaste — kaitseliidu umbes 50 pealikut ja samapalju malevlasi.

MÕND LASKURI PSÜHHOLOOGIAST.

Laskmine ei ole õnnemäng. Kõikumised laskuri arenemiskäigus on moodsapääsmatud, kuid neid on võimalik vähendada ja «juhust» ära hoida.

Kui jalgpallimängu nimetatakse teataval määral õnnemänguks, kus juhust mängib suurt osa, siis see arvamine võib olla enam-vähem põhjendatud, eriti juhtudel, mil ülekaalus olev meeskond ei saa kuidagi oma üleolekut väravate löömisege markeerida.

Mõnelt poolt püütakse seletada, et ka laskmine on enam-vähem õnneasi, et siin pime juhust etendab tähtsat osa ja õnnejumal kord lahkesti vastu naeratab, teinekord aga järsult selja pöörab. Vaatamata parimale tahtmisele ja eeskujuliseimaile püüetele lihtsalt „ei vea“: kas tulevad laialipaisatud seeriad või jälle saavutatakse küll tihedad „kobaraad“, kuid neid ei suudeta kuidagi ajada märklaua keskkoha.

Niisugused nähted tulevad ikkagi ette algajate laskerahvaste juures ja võtab aastaid, kuni asi seevõrra kristalliseerub, et antakse järjekindlalt ainult „briljant“-seeriad.

Praegu on see veel loomulik nähe, et parim laskur ühel laskepäeval andes terve rea briljant-seeriad teiselt laskepäeval ei saa kuidagi tõusta ülespoole keskmisest tasapinnast.

Niisugune kuri saatatus on tänavu kiusanud taga ka meie laskeasjanduse alal esirinnas sammuvat Tallinna malevat. Suvel kaitseliidupäeva laskevõistlustel malev võtab suuremate pingutusteta oma teenitud koha, sügisel maleva meistervõistlustel näidatakse tagajärge, mis pessimistlikumadki arvustajad sunnivad ennustama malevale vähemalt pooled kaitseliidu meistrelaskuri tiitlitest, kuid üleriiklikudel meistervõistlustel samad mehed ei suuda isegi korrata oma seni-seid saavutusi ja tiitlid libisevad teistesse kätte.

Samuti mõned teisedki kindlad kandidaadid tulevad võistlustelt kaotajatena tagasi.

Olgugi et esimesed muljed on ebameeldivad, ei ole mingisuguseid põhjusi norutamiseks ega etteheidete tegemiseks. „Katki ei ole veel midagi“, nagu ütlevad üks populaarsemaid maleva pealikuist.

Laskmine ei ole küll õnnemäng, kuid teatavad kõikumised tagajärgedes tulevad ette. Mida arene-

num laskur, seda väiksemad on kõikumised. Ka kvalifitseeritud maailmameistrite juures on nad olemas ja jäävadki, olgugi minimaalse-protsendilised.

Kui vaadelda meie laskesportlaste kolme viimase aasta tagajärge, siis näeme, et iga aastaga võnkumise ulatus on silmatorkavalt vähenenud ja see on kindlaks tõenduseks, et mehed käivad tõelist edurada.

Kui võrrelda kahe laskepäeva tulemusi, siis tuleb ainult harukordsetel juhtudel ette, et tagajärjed on täpselt ühesugused. Vahe torkab silma eriti just siis, kui viimased tagajärjed on eelmistest halvemad. Loomulikult jätab see laskurile halva mulje. Kui lugu on ümberpöördukt — viimased tagajärjed on paremad, — siis võib olla juttu ainult meeldivatest mõjutustest ja laskuri enesetunde ja eneseusalduse tõusust.

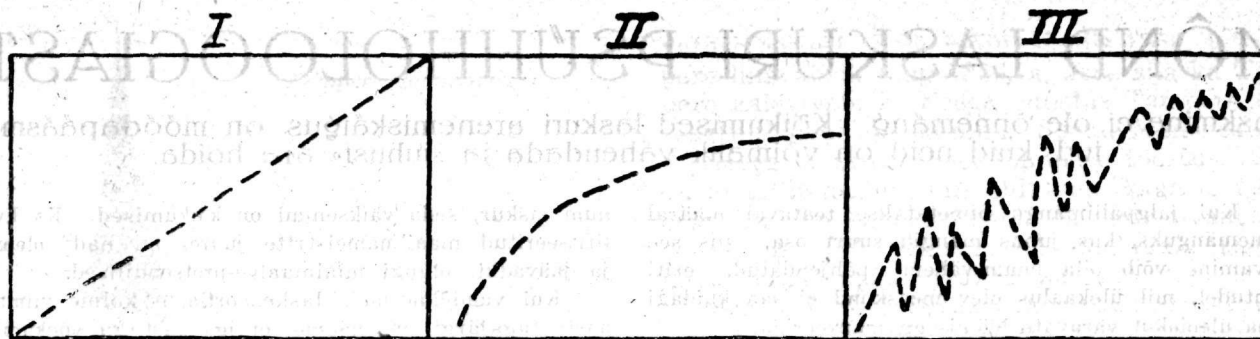
Millised on seesuguste muljete mõjuavaldused järjekindlalt areneva laskuri peale tema lasketagajärgede parandamise mõttes? See oleks peaaegselt edasijõudmine harjutustel.

Ilma et oleks tarvis käsitleda teaduslikke psühholoogilisi uurimisviise, võime otsekohe ütelda, et tuleb arvestada lasketulemuste mõjuavaldustega. See on ükskõik, kas need on harjutus- (õppe-) või võistluskõikumised. Esimesi korraldatakse järjekindlalt enam-vähem lühemate vaheaegade järele, nõnda-ütelda „harilikus“ olukorras, missugune laskejuhtnõõrides ette kirjutatud, teised aga kui teatavas mõttes suursündmused ja pidulikud momendid laskuri elus loovad erakorralise olukorra. Vaatamata neile erinevustele on nad ikkagi korduvad tegevused laskeprogrammis ja seepärast nende mõjutused laskurile on peaaegu ühesugused.

Toimetatakse mingisuguseid harjutusi enne katset või määratakse mõni õppeaeg või kursus kutse omandamiseks, siis töökava kokkuseadmise juures arvestatakse harjutuste täitmise tagajärgedega, s. o. edasijõudmisega ja saavutustega, mida annab ühesuguste tegevuste järjekindel ja korduv täitmine.

VALGED HAMBAD: CHLORODONT

Valged hambad teevad näo meeldivaks ja ilusaks. Puhastamise järele värskendavalt maitsva **Chlorodont**-hambapastaga saavutate hammaste puhtuse ka hammaste külgedel, kui puhastamisel tarvitate erilist **Chlorodont-hambaharja**, missugune kõrvaldab hammaste vahelt kõik mädanevad toidujäänused — halva suulõhna põhjuse. Tehke proovi esiti väikese tuubiga — hind kr. —60. **Chlorodont-hambahari** lastele — kr. —80, daamidele — kr. 1.25 (pehmete harjastega), härradele — kr. 1.25 (kõvade harjastega). Eht ainult sinirohelistes originaalpakis, pealkirjaga „**Chlorodont**“. Saadaval igalpool.

I
1-5 — Laskepäevad — 20-25
Ideaalne edasijõudmine.
Joon. nr. 1.

II
1-5 — Laskepäevad — 20-25
Skemaatiline edasijõudmise käik.
Joon. nr. 2.

III
1-5 — Laskepäevad — 20-25
Tegelik edasijõudmine.
Joon. nr. 3.

Kui võtame kõne all oleva ala, s. o. laskmise, siis siin edasijõudmine on tingitud kahest asjaolust:

- 1) harjumisest ja
- 2) juureõppimisest.

Kui tuleliinile asub algaja laskur, kellele on kätte näidatud püssi palgepanemine ja sihtimine, siis on hädavaevalt loota, et ta otsekohe näitaks ühtlasi lasketagajärgi. See on tingitud esimeses järjekorras harjumatus est tegutseda võõras ja uues olukorras, kus ta tähelepanu tegevusest endast kistakse kõrvale.

Siin on kogu laskeraja sisseseade, mida algaja võib-olla alles esimest korda näeb; ta naabruses ja ümbruses seisvad inimesed, kes jälgivad ta tegevust; relva ja laskemoona uudsus; paugu ootamine — kõik see viib ta tähelepanu kõrvale peategevusest: rahulikust sihtimisest ja kukepäätmisest.

Alles siis, kui esimeste õppetundide järele laskmise olukord (laskerada, relv, laskemoon, pauk jne.) oma ärritava uudsuse on kaotanud ega naeluta liiga tugevasti enda külge, on loodud aluspõhi tähelepanu koondamisele (kontsentratsioonile), mis on korraliku lasu andmise eeltingimuseks ja mis on parimaks abinõuks juba alguses lasketagajärgede parandamiseks ning „metsikute“ laskude ärahoidmiseks.

Lasketulemuste parandamiseks peab harjumisele seltsima juureõppimine. Esimeses järjekorras õpitakse sihtimist, s. o. õige sihtjoone (tasase kirbu) võtmist, ja siis õige sihtjoone märkimist. Iseendast paistab see küll olevat lihtne ja kerge, kuid nõuab terve rea katseid ja harjutamisi, et õppida sihikut ja kirpu puhtoptiliselt eraldama.

Edasi tuleks püssi rahulik palges hoidmine. Teiste sõnadega — käe ja õla lihased peavad harjuma püssi kandma ja kogu keha peab suutma seista rahulikult ja kindlalt laskeasendis.

Peale selle on veel terve rida üksikasju, mida on tarvis kätte õppida: kukepäätmine, hinge kinnipidamine, ilmastiku ja teiste mõjudega arvestamine jne.

Kohanemise (harjumise) ja õppimise sagedane kordamine annabki edasijõudmise.

Edasijõudmine, s. o. tagajärgede tõusmine, ei lähe aga nii nagu me seda sooviksime või nagu mõned seda

endale ennustavad mõne kordaläinud laskmise järele: kui ühel päeval keskmine tabamine loeb ühe silma, teisel päeval kaks silma, siis kolmandal korral ta loeb kolm silma. Niisuguse kalkultatsiooni põhjal, kui võtame isegi raskeima, 24-ringilise, märklehe, võiks mees, kui ta igapäev käib laskmas, hädavaevalt kuu aja jooksul tulla maailmameistriks.

Elukogemused õpetavad aga:

esiteks — selle eesmärgi saavutamiseks väga vähesed ja sedagi pikki aastaid kestnud harjutuste järel, teiseks — hellitatud ootused ja lootused ei lähe niipea täide, sest kui meie keskmine saavutus kolme silma pealt hüppab viie silma peale, siis järgmine keskmine tabamus ei ole seitse silma, vaid soodsal juhul jääb tükiks ajaks seisma viiele ja siis alles vahest tõuseb kuue silma peale,

ja suurimal osal kordadel — seda võime võtta kolmandaks õpiseks — keskmine tabamus paraneb terve rea tagasi allapoole nihkumiste ja võnkumiste järele.

See tähendab teiste sõnadega: tagajärjed ei sammu järjekindlat tõusvat joont mööda (vaata joon. 1), vaid tõusevad alul kiiremini ja pärast väga pikkamisi (vaata joon. 2) ja suurimal osal juhtudel niisuguse üldsuna juures on nad vägagi kõikumad (vaata joon. 3).

Siit leiamegi seletuse sagedastele pettumustele, mis saavad osaks algajale laskureile, samuti ka seletuse, miks isegi vanad meistrid mõnigi kord peavad vanduma alla tundmatuile suurustele.

Nüüd kergib üles terve rida laskureid huvitavaid küsimusi. Tähtsaimad neist oleksid:

Miks ei ole edasijõudmise käik ühtlane (sirgjooneline)?

Edasijõudmine alul on harilikult rajatud kohanemisele. Laskur jõuab peagi välja normideni, mis on aluseks edaspidistele saavutustele. Järgmisi tagajärgi on juba raskem saavutada. Võtame ühe lihtsama näite.

Laskuri ees seisab sajarahiline märklaud.

Püss liigub või, kuidas nimetatakse, „käib“ laskuri käes ja raua suue tõmbab märklauale joone kuni poole meetri ulatuses. Keskmine tabamus annab ühe silma. Ei ole sugugi raske püssi „käiku“ poole võrra vähendada ja välja lüüa keskmiselt viiekümnesilmaline tabamus. Hoopis raskem ja aega-

võtvam on nüüd käiku veel poole võrra vähendada ja saavutada seitsmekümneviie-silmaline keskmine tabamus. Iga viimistletuim ja kõrgeim tagajärg nõuab pikemaajalist eelharjutamist.

Teine küsimus võiks olla: miks tulevad ette edasijõudmisel tagajärgede võnkumised?

See nähe on kõigile laskureile tuntud ja sellele on leitud isegi oma põhjendused. Sagedasti tuuakse ette, et „minu püss täna loobib“ või öeldakse lihtsalt: „minul täna ei vea“.

Sõprade poolt esitatud pooleldi pilkav, pooleldi sõbralik naljaküsimus: „Kas oled täna öösel pahasti maganud?“ ei olegi nii süütu, et sellest võiksime lihtsalt minna mööda.

Halvasti magamine, s. o. mitte-väljapuhkamine, tähendab laskuri kehaliste ja vaimliste jõudude väsinud olekut. On ju tõsiasi, et väsinud inimene saavutab vähem harilikust. Isegi suurim pingutus ei suuda väsimuse mõju täies ulatuses kõrvaldada.

Maksab täies ulatuses üldtunnustatud reegel, mis on rajatud psühholoogilisele äratundmisele, et laskevõistluse ajaks paar päeva tuleb „ette puhata“ ja et võistluspäeval ei tohi teha väsitavat ega erutavat tööd.

Rahu laskmise eel ei ole äärmiselt vajaline mitte ükski vilunud laskureile, vaid ka algajale. See saavutatakse kõige paremini vabas looduses, „emakese maa“

rüpis, kus esimeses järjekorras roheline meie silmi rahustab.

Peale väsimuse on veel terve rida asjaolusid, mis mõjutavad meie saavutusi: tervislik seisukord, ilmastiku mõjuavaldused laskuri tegevusvõimele, võistluspalavik, ärritavate ainete tarvitamine, nagu alkohol, tubak, kohv, tee jne.

igasuguste säärase mõjuavalduste tundmaõppimine on laskuri pühim kohus, et kasulikud rakendada oma tagajärgede tõstmisele ja osata kaitsta end kahjulikkude vastu.

— — — — —

Laskesport on meil võrdlemisi uus ala.

Paljud lepivad ainult oma lasketagajärgede hindamisega ja arvustamisega. Ollakse rõõmsad heade saavutuste puhul, halb tagajärg paneb mehe pea nõrgu ja, mis veel halvem, kutsub kaaslaskurite poolt esile etteheiteid ja kibedat arvustamist.

Ka ideaalseim laskur ei püsi alati täpselt ühesugusel lasketasapinnal, see on tõsiasi. Tagajärgedes tulevad ette kõikumised.

Teadliku laskuri tähtsaimaid ülesandeid ongi tagajärgede „vibratsioon“ põhjuste ülesotsimine ja nende kõrvaldamine. „Vibratsioon“ iseendast küll jääb, kuid selle saab teha nii minimaalseks, et juhuslik laskur millalgi kindlat laskurit üle ei trumpa.

Aineil A. P.

POMMIATENTAADID.

Nagu hoolimata kõigest arstlikust ravimiskunstist, hoolimata kõigest sanitarlikust abiandmisest ikka jälle puhkevad inimkonnas katkud ja epideemiad, nii pole meie sajang ka veel vaba tollest äkki esilemurduvast ajude hullumeelsusest, mis siis mässab sõgedas hävitamisvihas. Dünamiidipomm segase mõistusega inimese käes, põrgumasin noore seikleja reisupakiks — need on ärevust sünnitavad kujutlused rahvale, kes esijoones vajab rahu ja korda.

Need on ikka õigeilt roopailt kõrvale sattunud inimesed, kel on tugev kaldumus suurusulustusele või hävitamistahtele või kes on lausa vaimuhaiged, kes aegade palavikuhetkele esinevad parandusetoajaina ja atentaadikangelasina. Paljud neist on virvatule taolised rahutud ja ilma kindla sissetulekuta mööda maailma hulkujad, kes võitlusest kodumaaga on teinud endale teenistuse, millest nad elavad.

Põrgumasinad või „Thomase kellad“, nagu neid tarvitavad uue-aja dünamiidi-kurjategijad, on oma täpsa konstruksiooni ja tugeva

plahvatustehnika poolest kardetavaimad, milliseid endale võib kujutleda. Nende leiutajaks on eelmise sugupõlve hulगतapja, nimega Thomas, kes omal ajal tolle tapariistaga tahtis ookeaniauriku ühes reisijatega põhja lasta. 11. detsembril 1875 põhjustas too meeletu suure laevaõnnetuse Bremerhavenis, enne ookeaniauriku „Moseli“ väljasõitu. 50 inimest sai kohe surma. Suure rutuga pidi veel kaks kasti veoaurikult ookeaniaevale laaditama. Üks kastidest sai tugeva tõuke ja nii sündis plahvatus. Inimeseliha tükkide, metalli ja verise tolmu rahe kattis sadama. Katastroof oli kuulda 40—50 versta taha. Katastroofi süüdlasena võeti kinni keegi I klassi suursugu reisija, kes osutus Leipzigi pärit olevaks Thomaseks. Mõrtsukas oli ühe Saksi seltsi juhtivaid isikuid ja pärit Ameerika perekonnast. Põrgumasina oli ta nähtavasti tellinud ühelt Bernburgi kellasepalt tekstiilmasinat juures kasutamiseks. Kellavärk oli nii üles keeratud, et ta oleks plahvatusse kutsunud esile kümne päeva pärast. Kuritegu pidi oma sepitsejale kõrge kindlustussumma kaudu olema heaks sissetulekuks. Thomas ise oli laeval ja tahtis Southamptonis laevalt

lahkuda. Pärast plahvatust laskis ta endale kuuli pähe, ta vangistati, tunnistas süü üles ja suri enne kohtuotsust vanglas.

Poliitilisteks hirmutegudeks on korduvalt tarvitatud pomme ja põrgumasinaid. Minevikust paistab eriti silma 1605. aasta 5. novem-ber, mil Inglismaa Jakob I, Maria Stuart'i poeg, ja kogu parlament taheti õhku lasta, mil põhjusel veel tänapäev Englise parlamendiavamis- tel keldris toimetatakse sümbolsest pommide otsimist. Uuemal ajal olid eriti Vene, Itaalia ja Hispaania pommiatentaatide asupaigaks. Eriti palju pomme oli sihitud Aleksander II vastu, ta salongvagonile ja talvepaleele, kuni ta 1881. a. märtsis tõepoolest langes plahvatuse ohvriks. Ühe Vene siseministri kiskus pomm tükkideks ja suurvürst Sergius sai 1905. aastal Moskva tänaval koledat surma, ta pea kisti keha küljest täiesti ära.

1910. aastal sai Berliini kaugem ümbrus kriminaalsete pommi-atentaatide asukohaks. Lichtenrades saatis „Must käsi“ ühele mõisa-omanikule rahapressimise kirju ja käskis teda 3000 Saksa marka panna teatud kohta konser-vikarpi. Ähvardatu teatas asjast politseile, kelle kaitse all ta sinna kirja pani. Aga keegi ei tulnud. Järgmisel päeval tahtis mõisaomanik uuesti järele vaadata, puudutas konservikarpi —järgnes plahvatus, ja ta visati kolme meetri kaugusele. Sellele sensatsioonile järgnesid tei- sed üllatused. Alul vangistati keegi kohalik elanik süüdlasena, hiljem selgus aga ta täieline süütus. Siis vangistati keegi kingsepp ja ta naine, aga ainult rahapressimise kirjade ja mitte pommilahvatuse pärast. Viimaks kutsuti sõ- ja-kohtu ette kaks kohalikku sandarmit, kellele ette heideti, et nad põrgumasinana ise sinna pan- nud, et mitte enam konservikarpi valvata. Sõ- jakohus hoidis oma uurimuste tulemused sala- jas. „Lichtenrades“ vaatamiseks väljapandud põrgumasinat käisid vaatamas tuhanded uudis- himulikud. Sõja- ja pärast sõjaaegses poliitili- ses segaduses ollakse aga juba harjunud põr- gumasinatega ja nende vaatamine ei ole sensat-

siooniks. Inflatsiooniaastatel, 1921—1923, oli Saksas sagedasti pommiatentaate kohtutele (Dresdenis, Leipzigin), kirikutele (Braun- schweigis), sildadele (Scharlottenburgis), Leip- zigi rahvamajale, Mannheimi börsile jne. Vana- aasta ööl vastu 1922. aastat viskas keegi noor poiss, et maksa kätte mõnele kordnikule oma seltsimehega ümberkäimise eest, omavalmis- tatud pommi inimestega täidetud turuplatsile, sellal kui kirikust kõlas uue-aasta vastuvõtu koraal. Tagajärjeks oli üle kolmekümne ohvri, nende seas 12 raskesti haavatut.

Loodetavasti võime me — viimase aja sündmuste järele otsustades — selle nimekirja alla tõmmata viimase ja lõpliku kriipsu. Seejuu- res võivad aidata meid seaduseandjad ja õpeta- jad. Esimesed võivad kaaluda järele, kuidas nad veel rohkem võivad takistada igapäev juurepää- su plahvatusaineile ja kaitserelvadele. Teised, õpetajad, võivad meile anda noorsoo, kes mõ- tete lahkuminekute juures, olgu need millist laadi tahes, keelduvad tarvitamast ara vägival- la tööriistu.

Le Locle Schweiz

Asutatud 1826. a.

A-S. H-y Moser & Co.

Pikk tänav 19

Kõnetr. 22-67

soovitab

rikkalikumas valikus

tasku- ja käeuurisid maailmakuulsast Hy Moser & Cie vabrikust Le Locle Schweiz. Sein-, laua- ja äratuskellasid, kette ja käevõru- sid, kuld ja plaqué. Parimat Rootsi kristalli.

Toimetusele saadetud kirjandus

„Eesti I, Tartumaa“.

Maadeteaduslik, tulunduslik ja ajalooline kirjeldus. Toimetuse peatoimetaja mag. geogr. J. Rumma†, prof. J. G. Granö, lektor J. V. Veski. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus. 16+740 lehekülge, 231 joonist ja 19 kaarti raamatu lõpus. Hind 7 kr. 50 s., nahkköites 9 kr. 50 s.

Suurejooneline ja väljumuselt juba huvi ja aukartust äratav teos, mis käsitab kodumaa suurimaid maakondi Tartumaad, maakondlik monograafia, milles on igast kihelkonnast ja igast tähtsamast asulast üksik-asjalise süsteemi järele korraldatud kirjeldused.

Sisult on teos jaotatud kahte peossa, nimelt üldossa (136 lhk.) ja eriossa (542 lhk.), mis ühes nimega ja asjade juhatajaga oma alla võtab kokku 740 lehekülge.

Üldosas käsitletakse eriautorite poolt Tartumaad üldvaatekohtadest ja antakse kogupõhijooned. Eriosas aga figureerivad Tartumaa alaüksused, kihelkonnad, millele üldary on 16.

Kergemaks orienteerumiseks on aines nii üld- kui ka eriosades jaotatud nelja peamise ossa: 1) A s e n d 2) A r v u s t i k. 3) L o o d u s (Pinnaehitus, veed, Taimkate. Loomad. Maastikud). 4) I n i m e n e (Elamud ja asulad. Liikimisteed. Majanduslikud olud. Vaimline elu. Tervishoidlikud olud. Ajalugu. Koolid. Muinasjäänused. Mõisad. Rändajaille.). Selle läbi on saavutatud aineses suurim koondus ja kergus tarvitamiseks. Viimast soodustab tähtsal määral veel 57-leheküljelise nime ja asjade juhataja, kus ei esine mitte üksi kõik teoses ettetulevad päris- ja kohanimed (nomina propria et loci), vaid on lähemalt selgitatud ka raamatus tarvitatud uudsed oskussõnad. See on eriti tähtis laiemale raamatutarvitajaskonnale, kes maadeteaduse eestikeelse oskussõnastiku kujundamisest seisab eemal. Kes muide mõistaks sellaseid termineid, nagu: avasari, eesulje, hajaküla, jässikpoolkelp, kuppelvaas, mõhn jne.

Kirjelduses esitatud aines on — nagu toimetuse eesõnas toonitab — suurimas enamuses täiesti uus ja alguäärane ning seni avaldamata. Kirjandustikkudest andmetest on kasutatud ainult seda, mis praegu veel oluline ja tõeline. Tähtis on, et vaatamata mahukusele (740 lhk.) on teoses esinevad kirjeldused kokkuvõtlikud ja, hoidudes asjata sõnadetegemisest, nad toovad palju faktilist materjali. Eriti hästi läbi töötatud ja esitatud on üldosa kirjeldused. Eeskujuvalt selged ja ülevaatlilikud, pakuvad nad küllaldase ülevaate Tartumaa loodusest, rahvastiku majanduslikkudest oludest ning vaimlisest elust, aga ka ajaloost ja muinasajaloost.

Üldosa autorite seas näeme ülikooli tuntud õppejõude, ülikooli zoologia muuseumi konservatorit ja välismaail tuntud põhjalikku ornitoloogi M. H ä r m s i (kirjutatud peatüki Tartumaa „linnustikust“), sünoptik V. K u r r i k u t („Ilmastu“), prorektor J. K ö p p u („Hamiduslised olud“), magister H. M o o r a t (ptk. „Muinasjäänused“), prof. dr. A. R a m m u l i („Tervishoidlikud olud“), kodu-uurimise toimkonna asejuhatajat J. R u m m a t t (ptk. ptk.: asend, arvustik, Pinnaehitus, veed, maastikud, elamud ja asulad, teed,

majanduslikud olud), keeleteadlast dr. phil. A. S a a r e s t e t („Keel“), end ülikooli prakt. zoologia professorit Guido Schneider'it (ptk. „Kalad“, ajaloo eradotsent H. S e p p 'a („Ajalugu“), eradotsent dr. phil. Edm. S p o h r i („Taimkate“) ja mag. geogr. A. T a m e k a n n i.

Raamatu peamise osa moodustab n. n. eriosa, s. o. maakonna alaühikute (kihelkonnad jne.) kirjeldused. Eriosa on peasjaliselt koostatud kodu-uurimise toimkonna tööjõudude endi poolt rohkesti kaasa tõmmates tegelasi T. maakonna iseosadest. Viimased on esitanud toimkonnale mitmesuguseid andmeid, lugenud korrekture ning saatnud täiendusi ja parandusi kohaja pärisnimede ning muu kohta. Selgudes, et kaastööliste üldary ulatub 90-ni, tuleb aina imestada, missuguse suure pere kodu-uurimise toimkond on suutnud rakendada Tartumaa uurimisele ja kirjeldamisele.

M. J. Eisen — Eesti vana usk. Eesti mütoloogia IV. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus. 344 lhk. Hind 3 kr., kalingurköites 4.50 kr.

„Eesti vana usk“ on juba neljas raamat, mis prof. M. J. Eisen oma rikkalikust vanavarasalvest selle aine kohta on avaldanud. Tähendatud raamat on eriti huvitav, sest ta jutustab meile, missuguse tähenduse Eesti vanas usundis on omandanud mitmesugused loomad, linnud, nädalapäevad, puud, taimed, loodusenähted, kuidas seletatakse maailmaloomist, päikese, kuu, tähtede sündi jne.

Vanemad inimesed on oma lapsepõlves kõigest sellest, mis raamatus ette tuleb, üht ja teist kuulnud, aga viimasel ajal on need usused juba suuremalt osalt kadunud, nii et raamatu sisu nooremale põlvele on öieti uudiseks. Huviga loeb iga mees seda ilusat usuluulet ja imestab, kuidas vanarahvas öieti mitte midagi, mis teda ümbritses, ei jättnud tähele panemata. Ka on tähelepanuvääriline just see, et mitmed vanad usulised tõekspidamised ja arvamused on öieti rahvusvahelised, või kõige vähemalt on nad mitmete rahvaste juures tuntud.

M. J. Eisen. Tõll ja ta sugu. Hind 1,5 krooni, kalingurköites 3 krooni.

Enam kui 40 aastat on kulunud ajast, mil P. Süda sulest ilmus „Suur Tõll“ suuremaagi elanikke tutvustama saarlaste Kalevipojaga-Tõlluga. Pärast Süda raamatu ilmumist on rahvaluule korjamine eriti hoogu saanud, sajad suled ained J. Hurda ja M. J. Eiseni kogusse saanud. Viimastel aastatel käisid veel stipendiaadid Saaremaali korjamas. Nii on saadud palju uut, P. Süda raamatus puuduvat materjali Tõllu, Piriti, noore Tõllu ja Leigri, isegi noore Tõllu naise kohta. Kõiki viimasel neljal aastakümnel juure kogutud aineid, aga ka muial Saksa ja Eesti keeles avaldatud teateid on tarvitatud raamatus „Tõll ja ta sugu“. Teos pakub seega Saare ja Hiiu vägimeestest palju uudist, isegi saarte oma elanikkudele. Teos ei jutusta mitte ainult Tõllu ja ta soo muistendeid, vaid ka nende kohta seletustki anda. Sellest teosest võib Kalevipojaga võrreldud Tõllu ja ta sugu täiesti tundma õppida. „Tõll ja ta sugu“ väärab kõigiti Eesti muistse aja tundmise harrastajate tähelepanu.

Emile Zola — Söekaevurid.

Romaan 7 jaos. Tõlkinud J. Semper. Autori pildiga. 530 lk. Hind 5 kr., kalingurköites 6 kr. 50 s. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

See on eepiliselt lai, kuid siiski kindlasse raamidesse suletud romaani söekaevurite elust Põhja-Prantsusmaal. Juba esimeses peatükis tutvume kaevanduse sisemise eluga, selle koletisega, keda töölised ennast unustades teenivad ja kes neid ähvardab iga silmapilk ära neelda. Elavalt kujutatuna näeme kaevandust üles alla käivate töstukitega, galeriidega, söemurdudega, kus vahetpidamata kirgastega kopsitakse ja kus söevankreid kärutatakse.

Kollektiivse isiku, kaevanduse, kõrval näeme töölisi, kord üksteisega vimmas ja vaenus, kord massiks tihenemena, iseäranis siis, kui ähvardab ühine hädaoht. Zola on osav kujutama neid massistseene, streikijate liikumist ühest kaevandusest teise, nende märatsemist, nende rõõmu ja meelegaheidet.

Romaani keskkohata on paigutatud Maheu'de arvukas perekond, mida saatus niivõrra tuuseldab, et mõne kuu järel tast järele ei jää peaaegu kedagi: kelle tapab nälj, kelle on vigaseks lõmestanud allavarsev muld, kes hukkub kaevanduse gaasi plahvatuses, kes saab surma sõduri püssikuulist, kes jääb alla kaevanduse katastroofi puhul.

Romaani lõpp on luuline, peaaegu sümboolne. Kirjanik sisendab lugeja meeltesse pildi päikese tõusust ja kevade tärkamisest ja vihjab nendegi ükskordset ärkamist, kelle tumedat kopsimist võib aimata sügavalt maa alt. Pärast painajaliste eluviituste valgustamist on see lõppakord optimistlik ja lohutav, nagu pärast kauast viibimist pimedas ja sünges kaevanduses sattumine päikesepeaiste ja vaba õhu kätte.

Oscar Wilde: Dorian Gray portree.

Romaan. Tõlkinud A. H. Tammsaare. 274 lk. Hind 3 kr. 50 s., iluköites 4 kr. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartus, 1929.

Kunstnik Basil Hallward maalib Dorian Gray portree. Dorian Gray on kaunis, ta on imeteldav kõigile, samuti harukordselt mõjuv saab portree. Kuid lord Henry Wottoni filosoofia najal ja ühes lord Henry'ga andub Dorian Gray elumaitmisele. Ta elupeerg põleb naudingu mõlemast otsast. Kuid imelik: ikka püsib kaunina noormees, selle vastu aga mõjustab elupõletamine portreed: nagu elav laip laguneb see ja muutub järjest eemalepeletavamaks. Kõigesse sellesse on imbunud palju sügavat elusuhtumist ja mõttesädelust ja elutarkust ja erandlikku asjade käsitust. Ning kõike läbib traagika, mis viib niikaugemale, et Dorian Gray torkab noa portree südamesse, kuid tulemusena on tapetud ise.

Mõtted kunstist ja elust heitlevad siin määratute murdlainetena ja annavad mõjuva mängu.

Nii on see romaani kõigepealt erandliku maailmavaate ja elusuhtumise kehastus. Oscar Wilde on küll suuremaid geeniusi, kuid ta on ka traagilisemaid kujusid kirjanikkude hulgas ning ta elupäevad olid täis äärmuslikke elamusi ja ta nägi elu nii mõneski valguses ja värvis, milleks teistel ei olnud silma. Ta ise kinnitab: „Minu elu on nagu mõni kunstiteos“. Ning selle haruldase elu kvintessents on imbunud „Dorian Gray portreesse“.

Kui tahetakse tunda Oscar Wilde'i vaimlist mina, siis on selle avastajaks „Dorian Gray portree“. Kui tahetakse lugeda mõttesügavat teost, siis avaneb igal „Dorian Gray“ leheküljel midagi, mis sunnib peatuma ja süvenema. Kui tahetakse maitsta artistlikku kunstiteost, siis on heaks näiteks just „Dorian Gray portree“, sest Wilde'ile oli ju kunst tähtsam kui elu.

Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat.

Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamatu 2. täiendatud ja parandatud trükk. 1. köide. Tähed A—M.

Hind 4 kr., nahkköites 5 kr. 75 s. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

1918. a. sügisel ilmus „Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamat“. Raamat müüdi kiiresti läbi ja hakati 1919. a. uut trükki ette valmistama; eeltööd anti Tartu ülikooli lektor J. V. Veski kätte ning põhimõtted määrati kindlaks keeleteadlaste komisjonis. Sõnaraamatu uus trükk on märksa avardatud, on sisse võetud peale kõnekeele tavaliste sõnade uudis-, oskus- ja võõrsõnad. Niisuguse täielikkuse tõttu paisub raamat üsna suureks.

Eriraamatuna on ilmunud 1. köide, kuna 2. köide on saadaval poognais kuni r-täheni. Raamatu ette-tellijatele saadetakse kõik poognad ilmumisel kätte, nii et 2. köite eriraamatuna viibimine ei takista teose tarvitamist.

Haridusministeerium on teatanud juba 1925. a. ringkirjaliselt ülikoolile, tehnikumile, koolidele ja maakonna- ja linnakoolivalitsustele, et kõigis koolides ja asutustes tuleb Eesti keele õigekirjutuse juures juhtnööriks võtta „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat“.

„Eesti II, Võrumaa“.

Maadeteaduslik, tulunduslik ja ajalooline kirjeldus. Toimetus: J. Rumma†, peatoimetaja, A. Tammekann, J. V. Veski. Tartus, 1926. a. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus. 500 suurt lehekülge, 122 joonisega ja kaardiga tekstis, 10 suurt kaarti erilehel. Hind 5 kr., nahkköites 7 kr.

Et raamatu on toimetanud oma alal täiesti asjatundjad isikud õige suure arvu kaastöölise toetusel ning tarvilised andmed on saadud mitmetest riigi ja omavalitsuse ametikohtadest (nimelt ka ülikoolist), siis on raamat saanud täiesti teaduslikku laadi ja oma sisu jaotuses hästi ülevaatlikuks. Ta jaguneb kahte ossa: esimene — üldosa (153 lehekülge), teine — eriosa (320 lehekülge). Lõpul on veel kaastöölise ning Võrumaa valdade üldnimestik tähestiku järgi, edasi õige täieline nimede ja asjade juhataja. Raamatu rohket sisu selgitab veel hulk tabeleid, kaarte ja kartogramme ning umbes 100 pilti ilusal paksul paberil, mis väga selged ja puhtad. Neis näidatakse Võrumaa tähtsamaid hooned ja muid ehitusi, mälestussambaid, huvitavaid maastikke ning mitmesuguseid muid nähteid.

Sisu liigitus on üldosas järgneva kava järgi: 1. Asend, 2. Arvustik, 3. Loodus (mille kirjeldusel on eriosadeks: aluspõhja ehitus, pinnavormid, pinnakate, pinnavormide tekkimine, ilmastik, veestik, taimekate, loomkate, maastikud), 4. Inimene (kus osas leiduvad eritüüpid: elamud ja asulad, liiklemisteed, tulunduslikud olud, vaimline elu, tervishooldikud olud, ajalugu, haridusolude arenemine, keel, muinasjäänu-sed, kirjanduslikud allikad, kaastöölised).

Otse samalaadiliselt esinevad ka eriosa peatükid, millest kirjeldatakse üksikasjaliselt Kanepi, Põlva, Rõuge, Räpina, Urvaste ja Vastseliina kihelkondi, Antsla ja Võõrsu alevit, viimaks Võru linna. Mõned üldosa peatükid puuduvad siin muidugi, seevastu leiduvad jälle teised, mida üldosas pole: koolid, mõisad, kirikud, palvemajad ja kalmistud ning „rändajaile“ antud juhatused. Sel osal on eriti suur tegelik tähtsus, kuna sealt kodumaa tundmaõppimise himulised leiavad väga väärtilisi näpunäiteid ja selgitusi oma ülesande täitmisel.

Kui väga mitmekülgselt ja üksikasjaliselt pakub raamat Võrumaa oludest täpseid kujutusi, näitab õieti selgesti asjalugu, et siin leiduvad erikaardid Võrumaast keskajal, geoloogia, jõestiku ja riigimetsade kohta, kartograafiad Võrumaa üldasendi ning samuti rida diagramme kihelkondade kohta, edasi rahvastamistiheduse ja „elamustiheduse“, imetavate loomade, siis eriti hobuste, veiste ja sigade levimise kohta Võrumaal. Päris teaduslikku laadi näitab raamat taimkätte kirjelduses, kus leiduvad kõigi mainitud taimede nimetused ka Ladina keeles.

PÄRNU JALGRATTAPÄEVALT.

Osa Pärnu maleva s.-s. „Tervise“ jalgrattarühmast.

Hiljuti peeti Pärnus suuri üle-pärnumaalisi kaitseliidu jalgrattavõistlusi, milliste otsekoheseks mõt-tealgatajaks ja korraldajaks oli lin-na maleva s. s. „Tervise“ jalgratta-rühm ja millised oma kordaminekult rohkelt ületasid ootused.

Pärnus on see spordiharu olnud aastate eest kõige suuremaid ja meeldivamaid. Tagajärjed on siin küüinud rahvusvahelisse klassi.

Praeguse staadioni kohal, supel-pargi kauneimas osas, asetus velo-droom, kus võidusõitused korraldati pea igal pühapäeval. Pärnu mehed olid seal esimestes ridades. Peale-tulev maailmasõda hävitas ilusa spordivelodroomi, katkestades sel-lega võimaluse rattaspordi arene-miseks.

Hoogne tegevus ja võistluste korraldamine algas aga peagi, kui leiti võimalusi.

Praeguse staadioni ringtee oma kurvidega pole just kõige soodsam rattasõiduks, kuid ei ole ka takistu-seks ratturite arengule seevõrra, et meie väikese generatsiooni nõudeid riivaks teravalt.

Käesolevad võistlused olid suu-remaid, mis viimastel aastatel on korraldatud. Juba osavõtjate üldarv (ülesantud 25 võistlesid 17) laskis oletada, et huvi asja vastu ei puu-du, rääkimata konkurentstist.

Päev algas ratturite rongkäigu-ga läbi linna. Osa võtsid sellest ma-leva s. s. „Tervise“ jalgrattarühm pea terves koosseisus ja võistlejad.

Võimsate fanfaarihelide saatel jõuti staadionile, kus jäädi ootama vastuvõtmiseks tähesõitjaid Lääne-

ja Pärnumaa malevlasi, kes peagi saabusid.

Siis järgnesid võistlused, mil-liste tagajärjed kujunesid järgmi-seks:

3 klm sõit staadionil sporditres-sis:

1. A. Sommer, linna malev — 5.15,4;
2. V. Rehe, maa malev — 5.26,9;
3. J. Volmerson, linna m. — 5.32,2;
4. K. Jensen, maa malev — 5.52,9;
5. R. Meejärvi, l. m. — 5.32,9;
6. A. Janson, m. m. — 5.35,0.

1 klm takistussõit rakmeis:

1. A. Sommer — 4.06,4;
2. K. Jensen — 4.14,2;
3. A. Tiganik, l. m. — 4.26,5;
4. E. Soosaar, l. m. — 4.31,4;
5. J. Volmerson — 4.40,5;
6. A. Janson — 4.40,8.

25 klm maanteeõitu rakmeis:
(Võistlusmaa Sinti ja tagasi.)

1. A. Sommer — 48.19,6;
2. J. Volmerson — 49.19,3;
3. V. Rehe — 50.12,6;
4. K. Jensen — 50.58,1;
5. H. Vanatoa, l. m. — 52.03,2;
6. Meejärvi, l. m. — 52.31,4.

Üldpunktide järgi omandasid auhindu:

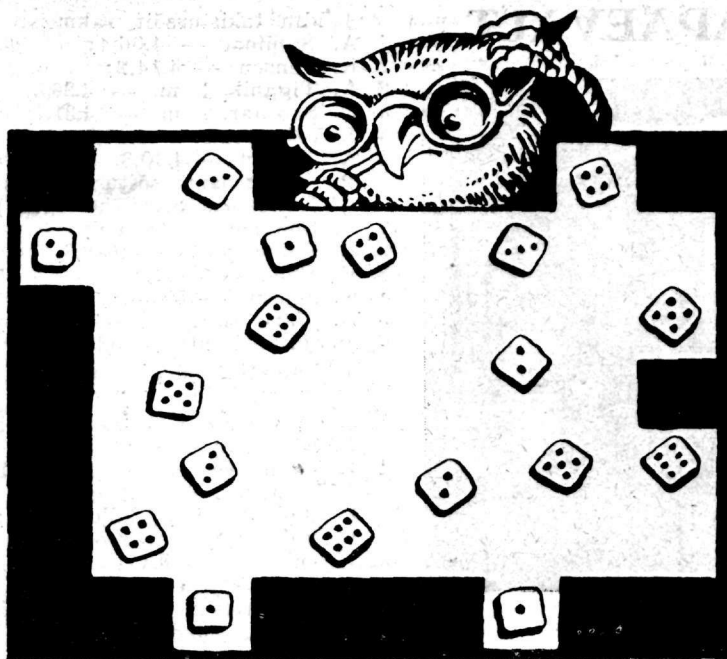
1. J. Sommer, 18 punktiga „Lat-vello“ ratta;
2. J. Volmerson, 11 p. „Vaba Maa“ kuju ja uuri K. Siitanilt;
3. K. Jensen, 11 p. kohviserviis;
4. V. Rehe, 9 p. baromeetri;
5. Tiganik, 4 p. kohvri;
6. Soosaar, 3 p. auraha.

Kokkuvõttes võis võistlusi täiesti kordaläinuks pidada. Kui siin oli asjale ligidalseisjaid isikuid, kes suhtusid sellesse esialgu tagasihoid-likult ja kel puudus usk võistluste heasse kordaminekusse, siis oli päeva suurepärase läbiviimise, head tagajärjed ja publiku suhtumine neile erakordselt suurel arvul kind-lamaks pandiks, et Pärnus ei puudu huvi jalgrattaspordi vastu ja sellest võetakse osa küllaldaselt heatahtli-kult, kui aga ainult midagi selleks tehakse. Ja möödunud päev viidi nii läbi, kusjuures lõppakkordis seda kroonis veel ilus päikesepaisteline sügisilm. Albert B.

Kaitseliidu revisjoni komisjon — major Saulep (esimees) ja kapten Lepp „Kaitse Kodu!“ asjaajamist revideerimas. Revideerimise akt kinnitas: kõik on korras!

Hindmõistatus nr. 3.

Ülal on kujutatud pindala, kuhu on paigutatud 18 täringut. Kogu see ala tuleb otsejoontega jagada üheksasse ühesuurusesse osasse. Kõik osad peavad olema ühesuurused ja kujult ühesugused. Igasse osasse peab jääma kaks täringut. Peale selle tuleb panna tähele, et igasse osasse sattuvaks kahes vürflis peab ühes olema paaris ja teises paaritu arv silmi.

Emä: „Ah sina tattnina küll! Mitu korda olen ma sulle öelnud, et sa peaksid pühkima oma nina puh-taks!“

Väike Jüts (mõeldes): „Seitse korda, emake.“

„Palun teid, härra professor, minu pojale viiulitunde anda.“

„On tal annet?“

„Seda ei tea. Aga tal langevad juuksed peast, oleme kõik muud abinõud juba ära proovinud. Ehk see aitaks.“

„Väga odav vihmavari, 800 marka. Võin garanteerida: puhas siid!“

„Kas teil odavamast ei ole?“

„On küll. See siin: 500 marka. Võin ka garanteerida!“

„Teie võite garanteerida, et see on siid?“

„Et see siid on? ... Ei, seda mitte.“

„Mis te võite siis garanteerida?“

„Et see vihmavari on.“

„Kas sa ei märka, Karl, et siin kõrbenud värvi järele lõhnab?“

„Jah, mu kallid, sa peaksid oma näo ahjust kaugemale hoidma.“

„Mul on haruldane and tunda, mida igäüks minust mõtleb.“

„Ah taevas, kui palju see küll teile meelehärma võib sünnitada!“

Esimene auhind läks teele.

„Kaitse Kodu!“ esimese hindmõistatuse õigesti lahendajate vahel toimunud loosimisel võitis auhinna — Jules Verne'i „Saladusliku saare“

H. Roosson. Tarvastu vallamajast.

Võitjale saadetakse auhind „Kaitse Kodu!“ talituse poolt koju kätte. Teiste õigesti lahendajate lohutuseks olgu öeldud, et „Kaitse Kodu!“ jagab auhindu igal nädalal, mistõttu keegi ärgu jätku võidu lootust. Küllap naeratab õnn kõigile — kui tuleb selleks paras aeg.

Hindmõistatus nr. 1 lahendus.

Vasakult paremale:

2. „Kaitse kodu“, 6. küla, 7. Opel, 9. saun, 12. vask, 14. nahka, 16. esik, 19. auk, 21. aeg, 22. ema, 24. king, 27. Alma, 28. alimendid, 29. anel, 31. astu, 33. sai, 34. öde, 35. „Ole“, 38. agar, 41. sosin, 46. apis, 47. miks, 48. Anna, 49. enne, 50. majanduslik.

Ülalt alla:

1. tüma, 2. kask, 3. tina, 4. erak, 5. doge, 8. Evi, 10. uni, 11. Kai (Mai) 12. Vasknarva, 13. saan, 15. heegeldus, 17. saal, 18. kanakuür, 20. Ugala, 23. madal, 25. iil, 26. edu, 30. esta, 32. sepp, 36. asi, 37. uni, 39. gong, 40. raam, 42. osta, 43. imed, 44. Esel, 45. pink, 46. aam.

Lahendused palutakse saata hiljemalt 25. oktoobriks „Kaitse Kodu!“ talitusele.

Tallinnas Kaarli tän. 8 loositakse välja õigesti lahendajate vahel Soome kirjaniku Aleksis Kivi „Seitse venda“.

Sõbrannad omavahel: „Härra Nips palus eile minu kätt ja ma olin nõus! Soovi mulle õnne!“

„Soovi parem mulle õnne: hr. Nips palus üleile minu kätt ja ma ei olnud nõus.“

„Noh, näe, kas sa siis oma vana sõpra Ristjalga enam ei tunne?“

„Ristjalga? Vabandage, ma ei tunne teid tõesti mitte ega ole vist teie nime kuulnudki!“

„Imelik! Aga mis sellest! Minu käsi käib nüüd hiilgavalt! Mul on Kosel oma villa, mul on oma auto ja oma laev!“

„Ristjalg! Miks ma sind ei tunne! Tule mu rinala, armas sõber!“

Pastor noomib oma teenijat ja sõnab talle: „Kas sul tuleb ka meelega, kes on see, kes kuuleb ja näeb kõik, mida teeme, ja kelle ees isegi mina olen kui roomav ussike?“

„See on teie proua,“ vastab teenija kõige suurema rahuga.

Õpetaja kirjutab koolitahvilile sõna „varas“ ja nõuab õpilastelt seletust, mis see sõna tähendab. Keegi ei tea seletada. Siis küsib ta Paulilt: „Noh Paul, sa vast tead seletada, mis see sõna tähendab?“

„Ei, härra õpetaja.“

„Noh, vaata, kui ma käe su tasku pistan ja sealt kroonilise raha välja võtan, kuidas sa nimetaksid seda tegu?“

„Imetegu, härra õpetaja.“

Kuu

Maila Talvio romaani

Soome vabadussõjast. Soome keelest tõlk. H. T. (Järg 35)

„See on asjatu,“ ütles teine kaartlastest. Aga teine hüüdis kohe: „Noh, võta kohe seljast ära!“ Mirja ja Mikko sõitsid tagasi vaatamata edasi. Äkki kuuldus kogupauk ja hobused läksid umbnelja. Järgnes teine pauk. Hobused kihutasid kui hullud. Kuuldus mingisuguseid hüüdeid ja üksikuid pauke. Hobuseid polnud võimalik peatada. Jäätükid ainult lendasid sõitjate kõrvade eest mööda, Mirja viskus, jalad püsti, äkilisest tõukest reepäralt, aga ei julgenud ennast püsti upitada, vaid lamas seal kõveras nagu koer, kuuldes seljataga Mikko hüüdeid „soo—soo—soo, prtuu—prtuu—prtuu“ ja hobuse hingeldamist. Nad ei teadnud, kui palju aega oli kulunud, kui hobused viimaks tasandasid hoogu ja nad julgesid taha vaadata. Ei paistnud muud kui lumine jääpind ja vastu taevast punetavad metsaääred... Rongis oli väikesi musti mustas riides mehi ja neil olid mustad väikesed silmad. Need öeldi olevat pealuumehed. Ja ühes kaubavagunis oli olnud pingu surnukehi. Neid oleks võinud puuhalgudeks pidada, sest jalad vahtisid välja hommikuhämaruses. Ühelgi ei olnud saapaid, need olid ära röövitud, see oli lihunikkude töö. Samuti oli olnud laps, kelle ema oli võetud vangi. Keegi ei tahtnud last võtta oma hoolde ja see kisen-das ooteruumis, nii et see oli kuulda kaugele välja. Üks punakaartlastest ütles: „Võta lihuniku mugul püssitiku otsa, siis saab temast lahti“. Keegi siiski ei teinud seda ja laps karjus edasi. Lihunikud olid neljapäeval saanud Oula küla oma kätte Pettuse ja kavalusega tungisid nad edasi, sest neid oli vaevalt pool-sada meest, aga nad kamandasid metsas rügemente ja ratsanikke ja viisid ainult kuulipilduja ühest kohast teise, nii et punased arvasid neid olevat palju rohkem. Vangi langes üle kaheksa mehe, mõned ütlesid, et üle neljasa-ja. Kõneldi ka, et lihunikud asetasiid juhid kohe Oula mõisa laudaseina ääre... Need olid kuradid, aga mitte inimesed.

Kankaa kirikuküla kuulas kangelt ja hinge pidades neid sõnumeid. Noot, mis teda oli piiranud, tõmbus enam ja enam koomale. Veel kerkis võimas ehitiste kogu oma kohal, just nagu viljanurm kerkib enne rahepilve. Rahulikud kivilaudad, rõõmsad elumajad ja pidulik kirik, kõik vaatasid veel pehme talvetaeva po-

le, nii nagu nad olid seda teinud juba aasta-kümneid. Nii kodud kui ka inimesed olid veel puutumata. Kas säästub Kankaa kirikuküla või hävineb ta täiesti?

Inimeste metsikule vihale, mis tormitses põhjamaail, vastas taevast haruldaset pehme ilmaga ja naeratleva taevaga. Inimesed vaevalt mäletasid niisugust talve. Hommik valgenes sõbralikult kui kevadel, päeviti puhus mahe tuuluke, just nagu oleksid juba lihavõtteaegsed lumelilled hinganud õhku sulamise lõhnu. Õhtud langesid raugetena ja unistena. Inimesed ei tunnud külma, seistes rannajärsakul ja vaadates Tuunajärve jääle. Ei kuulunud kahripauke. Koledused püsisid veel kaugel. Harjus kõigega. Harjus sellega, et punakaartlased pidasid vahti ristteel ja viljamagasinide ees. Harjus sellega, et pidi olema staabi lubatäht, kui soovis minna väljaspoole koduvärvat, poodi, kiriklasse, isegi kirikugi. Harjus sellega, et Salenjuss, Kemppainen, Vuorela poisid ja teised revideerisid ja tuhnisid taludes. Harjus sellega, et staap võttis hobuseid sõitudeks nii kuidas tahtis ja saatis tooma lehma, lammast või võid, millal heaks arvas. Harjus sellega, et talude majariistadele ja linase riide tagavaradele vaadati kui ühisomandusele ja et neid veeti tulevasse haigemajja, mille koht pidi olema hoiupangamajas. Harjus sellega, et venelased pidasid kaks korda nädalas tantsuõhtuid ja mänguga ja purjus lärmiga täitsid küla. Harjus sellega, et kirjad tulid avatult päralt või ei tulnud üldsegi. Harjus elama ilma ajaleheta. Harjus sellega, et telefon oli lahti või suletud staabi heaksarvamise järele. Igas talus oli virn väikesi, määratud paberilehti, millele oli vajutatud Kankaa kirikuküla staabi pitsat ja vi-gase kirjaga kirjutatud: „üks lehm võetud punakaartile“ või „50 liitrid pima võetud punakardile“. Harjus kõigega. Harjus isegi kuulujuttudega. Oli vaevaline, aga oleks võinud olla palju vaevalisem. Võis tänulik olla, et oli nii hea. Õieti oli parem kui esimestel aegadel. Jumalateenistusedki möödusid nüüd rahus ja inimestelt ei küsitud lubatähti, kui nad laulu-raamatud käes suunasid sammud jumalakoja poole. Pime-Leena talutaja-poisikegi ei tarvitsenud enam nutta. Kirikus ei olnud sugugi vähe rahvast.

Ühel hommikul ärkas kirikuküla imeliku hällina peale: venelased tegid minekut. Oli niisugune rutt, et nad ei jõudnud tuttavatega minna jumalagagi jätma. Nobedasti hüvasteldi korterikohtades ja siis ruttu marssima. Naised, kes nendega olid sõbrustanud ja jõudnud isegi saada nende laste emadeks, jõudsid vaevalt aru saada, milles asi seisis, kui mehed olid juba ära. Nende kriuskav nutt kostis tühja õhku, nende käed toetasid asjatult kaugelt-tulnud, kellega nad ei olnud osanud rääkida, aga kelle süda võraltlõhnava, läikivate nõõpidega kuue alt oli tuksunud nende südame vastu. Mehed olid juba kaugel. Nad ei läinud Tuunaseljale, vaid maanteed mööda. Nende minek sündis kui paguhirmus. Miks nad läksid ära? Miks nii äkitselt? Mida see tähendas, head või halba? Kankaa kirikuküla küsitles seda hinge kinni pidades.

Johan Kits oli jäänud ja pakkus end Tuunale teenistusse. Miks Johan Kits oli jäänud? Mida see tähendas? Head või halba?

Kankaa kirikuküla küsitles sedagi hinge kinni pidades.

Riikka Tuuna ei võtnud Kitse tallu, kuigi seal oleks mehi tarvis olnud, kuna vana peremees meelehärmast ühtelugu oli haige. Miks Riikka pahandas Kitse, niisugust head meest, keda igauks oli võidu võtmas? Kes teab, mida sellestki veel võis järgneda. Kits pakkus end Somerile ja Sylvi võttis ta vastu avastüli. Ehk on ta väikeseks lohutuseks kõige selle järele, mis Sylvi oli kaotanud — polkovniku. Kirjutajaga oli vahekord hoopis rikis. Sylvi ei olnud teda enam tahtnud talusse lasta tulla, sest ta kartis, et ta teeb lastele kurja. Staabile ei olnud see sugugi meelt mööda, et Kits läks omale käele. Teda oleks staabis olnud vaja.

Ühel päeval vaikisid telefonid. Ei pääsnud kuhugi. Aga taludest käsutati kõik hobused liikvele haavatuid tooma. Kindlasti oli kuski lähikonnas olnud lahing. Kahuripauke ei olnud siiski olnud kuulda. Kõik hobused — kindlasti oli olnud suur lahing.

Kankaa kirikuküla nägi pikka hobusterodu laskuvat alla tuttavast rannajärsakust ja kaduvat jääle. Oli antud käsk, et hobuseid ei tohi säästa.

Tardunud pinevusega ootas Kankaa kirikuküla hobuseid tagasi tulema. Elamuist toimetati äripäevatöid, aga mõtted ei olnud nende juures. Leedes põles tuli ja suits kiirustas korstnast õhku, aga mõte lendas järve taha, sinna, kuhu oli kadunud hobusterodu. Keda mehed toovad koormal? Kes on haavatud ja kes langedud? Käidi tuttavaid, kõvaks tallatud teeradu lauta, aita, sauna ja tagasi tupp, aga kõik tundus turbetuna.

Külanaised valmistasid sidemeid. Kirikla proua oli asetunud selle tegevuse etteotsa. Õde

Hulda andis nõu. Riikka Tuunat ei nähtud ühistel talgutel. See ei jäänud staabile tähele panemata. Kirikla proua seletas, et ta pidi pere-naist hoidma, sest Hulda oli siin. Aga see ei veennud staapi.

Kas Tuuna seljalt on juba midagi näha?

Tulise kiirusega oldi tööl endises hoiupanga majas. Oli saadud kokku kirju tagavara voodideid. Seal oli talude võorastesänge, igasugustelt oksjonitelt ostetud härrastesänge ja ka väljavoodeid. Halastustöö oli tasandanud vahed ja kõige paremas üksmeeles täitsid naised õlgedega patju ja valmistasid sidemeid. Ka kirikla ja Someri lapsed aitasid kaasa. Aeti juttu igas majanurgas.

— Nendesse parematesse sängidesse tuleb paigutada raskemini haavatuid.

— Vaevalt neid siia saadetaksegi, need paigutatakse sinna lähemale.

— Teab kuidas meiegi meestega võib olla...

— Küll nendes on aga hea magada... Põhud lähevad varsti tasaseks.

— Nad võtavad nüüd mehi sunniviisi. Kes ei lähe, see lastakse maha.

— Ega meiegi isa poleks läinud, aga kui öeldi, et tarvitatakse ainult vahipidamiseks... Väerinnale minekust ei olnud juttugi...

— Noh, kui siis väerinda ei olnud. Rahvas ometi uskus, et kodanlased ei vii asja verevalamiseni. Kodanlased peavad endid haritud inimesteks, aga nad on hüäänid, kiskujad metsloomad... Mu kadunud ema jutustas ikka, et kui läks mõisast tooma alepõletamise luba, pidi olema „külaleiba“ — võid, kanamune... Kella kahest öösel mindi rehele. Suitsutare oli eluasemeks. Kui kõneles mõisahärraga, pidi seisma palja peaga, kuigi oli kõva pakane. Seepärast see sõda nüüd ongi... Mis kodanlased läksid tahtma kindlat organiseeritud võimu töörahva vastu?

— Räägivad, et Kankaa allikast on leitud mehe laip. Ei teata, kelle see on.

— Vaata, aga vaata neid Kirikla väikesi tüdrukuid.

— Someri Irja, see sööb piparkooki.

— See on juba viies.

— Sylvi istub nii mõttes.

— Polkovnik kui ka kirjutaja on ära.

— See vanem tütar kuulukse ema vastu olevat halb.

— Tuuna peremehe rahad, need läksid parematesse taskutesse. Ei vanaätt mõelnud, kui varandust kogus, et kõik läheb rahva kätte.

— Küllap tal on veel järel, ei see kõik pangas olnud.

— Kirikuisa oli ise öelnud, et hea oli, et raha ära läks.

— Seda ta ütleb ainult sel põhjusel, et tal suurem osa veel järel on.

— Ei, õige küll: peremees kuulukse üsna rahul olevat, et raha ära läks. Ta ütleb, et ta hingel on nüüd nii kerge olla.

Someri ja kirikla lapsed olid nädalaid kestnud koduaresti ajal jõudnud üksteisega juba natuke võõraks jääda.

— Mine käsi pesema, ütles Haagar Irjale.
— Tuleb haavapõletik, kui ei ole päris puhtad käed.

— Ei mina viitsi! ütles Irja.

— Peab viitsima.

— Aga mina ei viitsi.

— Mine siis koju, sõnas Lyydia.

— Mina olen nii, kuidas tahan.

— Siin ei saa olla nii, kuidas tahad. Tuleb tööd teha.

Irja naeratas. Jeremias heitis talle pilgu ja jõudis näha, et Irja punastas.

— Sina oled rumal tüdruk, ütles Haagar, põsed tulised.

Irja ei oelnud midagi, tõusis aga üles ja valmistas laste lauast ära minema. Jeremias heitis jälle pilgu temale ja nägi, et ta oli valmis purskama nutma. Ta keerutas käes mingit lappi nõõriks ja ei teadnud kuhu minna. Jeremial hakkas temast kahju.

— Ära sa raiska riidet, ütles Lyydia armu-
tult. — Riidest on puudus ja tuleb palju haav-
vatuid.

*

Kirikla tütarlapsed tulid oma kohtadele. Nendegi kokkupõrget Irjaga oli nähtud ja kuul-
dud.

Irja seisis akna ääres ja näpitses kardina
kallal. Jeremias läks ta juure.

— Tule natuke sinna, ütles poiss ja poe-
tas enda läbi voodite ja käsitöötarvetega koor-
matud laudade ettetuppa ja välja.

Plika järgis talle natukese aja pärast ja
viis vaatajad sellega eksiteele, et peatus kord
laudade ääres, kord akna juures. Viimaks sei-
sis ta trepil ja ta valged, siidpehmed juuksed
läikisid aknast kumavas valguses tumedal sa-
metkleidil.

— Mida sa tahad? hüüdis ta alla.

Jeremias seisis lumes ja pani tähele min-
git võõrast mürinat jalgade all. Kui kaunis oli
ometi Irja!

— Tule siia lumme, ütles poiss.

— Mis sinna?

— Tule!

— Noh?

Jeremias kuulatas. Suured armsad tähed
põlesid taeval, nii madalas, et võis peaaegu ar-
vata neid puhkenuks tumedate mändide oksa-
delt. Jääpurikad katusenurkadel sätendasid, ot-
sekui oleksid nad kuulunud kuhugi muinasjutu
lossi. Pehmelt pudenes puudelt aegajalt lund.
Hääletult kerkis mets teisel pool ehitust ja pea-
aegu sama hääletult lebas küla teisel pool.

— Ütle siis! nõudis Irja.

— Mis see oli? küsis Jeremias kahvatuna.

— Mis?

— Mürin.

(Järgneb.)

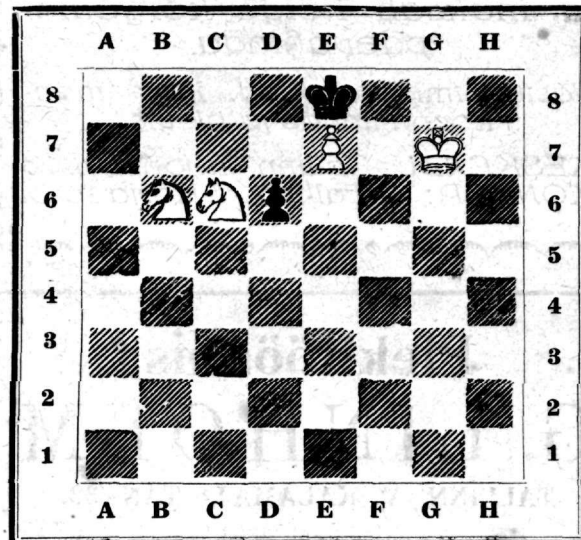

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 91.

Kokku seadnud proua K. Tarseers (Miitavis).

Mustad.

Valged.

Valged: Kg7, Rb6 ja c6, Ee7.

Mustad: Ke8, Ed6.

Valged algavad ja annavad matt kolme sammuga

Lahendused palutakse saata: Tallinn, Narva mnt.
26, krt. 6, A. Burmeister.

B. Restadi ülesande nr. 86 lahendus.

1. Ld5—e4, ükskõik,
2. L annab matt.

K. Kubbeli ülesande nr. 87 lahendus.

1. h7—h8 saab ratsameheks, Kg5—h5,
2. Rd4—e6, g6—g5
3. Re6: g7 annab matt.

A. Burmeisteri ülesande nr. 88 lahendus.

1. Vb5—a5, Kd5—c6,
2. Lg7—g2 annab matt,
1. (Vb5—a5), ükskõik
2. L või O või E annab matt.

Õiged lahendused ülesannetele nr. 86, 87 ja 88 saat-
sid: prof. Th. Lemba ja stud. techn. V. Tepaks (Tallin-
nast), provisor K. Pärt (Valgast), J. Kalmus (Vändrast).

Põllumajanduslik Osaühisus

„OVO“

asuf. 1924. a.

Munaeksportäri

TELEFONID: Kontor 8-71.
Keskladu 34-25

Telegr. aadr.: „OVO“.

Ostab

piiramata arvul väljaveoks

kanamune

ja maksab kõige kõrgemat
päevahinda.

Dastuvõtmise kohad igas maa-
konna linnas ja alevs.

KESKCLADU: Tallinn, Estonia p. 13
KONTOR: Tallinn, S. Karja 18-D.

Iga kaitseliitlane kinnitab oma
vara ja elu kõige vanemas
ja kapitalirikkamas
kinnituse seltsis

EEKS'is

Peakontor Tallinnas,

Lai t. 1, omas majas.

Telefon 7-85.

Esindajad üle riigi.

Plekitööstus

G. LINHOLM

TALLINN, V. KALAMAJA TÄN. 32.

Kõnetraat 26-83.

Täielist rahuldust saavutab iga
tööstur, kes laseb endale plekk-
artikleid valmistada trükitud
värvilisest või valgest plekist
meie töökojas, kus valmistatakse
karpe ja nõusid kalakonservi-
tööstustele, kompveki- ja bis-
kviiditehastele, laki, värvi, saa-
pakreemi vabrikutele — kõigile
laboratooriumidele ja apteeki-
dele. Peale selle silte reklaa-
miks kui ka kinnitusseltsidele.

Saadaval riigi proovikoja poolt eriliselt
täpseks tunnustatud liitrimõddud.

Töö headuse eest täielik vastutus.

Hinnad väljaspool võistlust.

VENITUSPULBER
„STOMIN“.

Venituspulber STOMIN
korraldab seedimist ja on
hea abinõu maokatarri
vastu.

STOMIN on plombeeritud
purgis; purgi sisse on vala-
tud vabriku nimi
„MEDIKON“.

Purgi sildi peal on: 1. rohu nimi „STOMIN“,
2. vabriku nimi „MEDIKON“, 3. vabriku kait-
semärk: „LAEV PUNASE ANKRUGA“.

Küsi ke kahe sõnaga „Medikoni Stomini“.

Pange neid märke tähele.

S. TARTU MNT. 72.